

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

Rs.5/-

KHETI DUNIYAN, PATIALA

All Subject to Patiala Jurisdiction.

www.khetiduniyan.in

Editor : Jagpreet Singh • RNI/42269/83 • Issue Dated 10-06-2023 • Vol.41 No.23 • Ph. : 0175-2214575, 5000386 • Page : 16 • E-mail : kdpublishations@yahoo.co.in

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਖਰੀਫ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ (MSP) ਦਾ ਐਲਾਨ ਝੋਨੇ ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ ਵਿੱਚ 143 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਦਾ ਵਾਧਾ

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਝੋਨੇ ਦਾ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ (ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ.) 143 ਰੁਪਏ ਕੇ ਇਸ ਸਾਉਣੀ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ 2,183 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਿਛਲੇ ਇੱਕ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ ਦੂਜਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਵਾਧਾ

ਕਮੇਟੀ (ਸੀ. ਸੀ. ਈ. ਏ.) ਨੇ ਫ਼ਸਲ ਸਾਲ 2023-24 ਵਿੱਚ ਉਗਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਉਣੀ ਵੰਡ ਸੈਸ਼ਨ (ਅਕਤੂਬਰ-ਸਤੰਬਰ) ਵਿੱਚ ਖਰੀਦੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਾਉਣੀ ਦੀਆਂ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੇ ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ. ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ

ਰੁਪਏ ਵਾ ਕੇ 2,183 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦੋਂਕਿ 'ਏ' ਗ੍ਰੇਡ ਦੇ ਝੋਨੇ ਦਾ ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ. 2,060 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਤੋਂ 143 ਰੁਪਏ ਵਾ ਕੇ 2,203 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਖਰੀਫ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ (ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ.) ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ

ਫ਼ਸਲ	ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ. 2022-23	ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ. 2023-24	ਵਾਧਾ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ
ਝੋਨਾ-ਆਮ	2,040	2,183	143
ਝੋਨਾ-ਗ੍ਰੇਡ ਏ	2,060	2,203	143
ਜਵਾਰ-ਸੰਕਰ	2,970	3,180	210
ਜਵਾਰ ਮਾਲਦੰਡੀ	2,990	3,225	235
ਬਯਰਾ	2,350	2,500	150
ਰਾਗੀ	3,578	3,846	268
ਮੱਕਾ	1,962	2,090	128
ਅਰਹਰ	6,600	7,000	400
ਮੂੰਗ	7,755	8,558	803
ਮਾਂਹ	6,600	6,950	350
ਮੂੰਗਫਲੀ	5,850	6,377	527
ਸੂਰਜਮੁਖੀ	6,400	6,760	360
ਸੋਇਆਬੀਨ (ਪੀਲਾ)	4,300	4,600	300
ਤਿਲ	7,830	8,635	805
ਰਾਮਤਿਲ	7,287	7,734	447
ਕਪਾਹ (ਮੱਧਮ ਰੇਸ਼ੇ)	6,080	6,620	540
ਕਪਾਹ (ਲਬੇ ਰੇਸ਼ੇ)	6,380	7,020	640

ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 2018-19 ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੇ ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ. ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ 200 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਸਾਲ 2023-24 ਦੀਆਂ ਸਾਉਣੀ ਫ਼ਸਲਾਂ ਲਈ ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ. ਵਿੱਚ 5.3 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ 10.35 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ. ਨੂੰ 128 ਰੁਪਏ ਤੋਂ 805 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਤੱਕ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਕੈਬਨਿਟ

ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਖੁਰਾਕ ਮੰਤਰੀ ਪੀਊਸ ਰੋਇਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ, 'ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਖੇਤੀ ਲਾਗਤ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਸੀ. ਏ. ਸੀ. ਪੀ.) ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ. ਤੈਅ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਸਾਲ ਖਰੀਫ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦੇ ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ. ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ।'

ਸਾਉਣੀ ਅਨਾਜ ਵਿੱਚ 'ਆਮ ਗ੍ਰੇਡ' ਝੋਨੇ ਦਾ ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ. ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ 2,040 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਸੱਤ ਫੀਸਦੀ (143

ਜੁਆਰ (ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ) ਅਤੇ ਜਵਾਰ (ਮਾਲਦੰਡੀ) ਦਾ ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ. ਲੜੀਵਾਰ 3,180 ਰੁਪਏ ਅਤੇ 3,225 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਤੈਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 2,970 ਰੁਪਏ ਅਤੇ 2,990 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਲੜੀਵਾਰ ਸੱਤ ਫੀਸਦੀ ਅਤੇ 7.85 ਫੀਸਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ।

ਸਾਲ 2023-24 ਲਈ ਮੱਕੀ ਦਾ ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ. 6.5 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਕੇ 2,090 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂਕਿ ਰਾਗੀ ਦਾ ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ.

7.49 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਕੇ 3,846 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਦਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੂੰਗੀ ਦਾ ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ. ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ 10.35 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਕੇ 8,558 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਲ 2022-23 ਵਿੱਚ 7,755 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਸੀ। ਅਰਹਰ ਦਾ ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ. 6.06 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਕੇ

7,000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜਦੋਂਕਿ ਮਾਂਹ ਦਾ ਐਮ. ਐਸ. ਪੀ. 5.3 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਕੇ 6,950 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੇਲ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਲ 2023-24 ਵਿੱਚ 10.28 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਕੇ 8,635 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਫਰ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਮੂਹ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ, ਪੈਸਟੀਸਾਈਡ, ਖਾਦ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਡੀਲਰ/ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਟਰ/ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

(ਪੰਜਾਬੀ ਐਡੀਸ਼ਨ)

ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ

ਬਿਲਕੁੱਲ ਮੁਫਤ

ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨਾਮ.....

ਫਰਮ ਦਾ ਨਾਮ.....

ਜੀ.ਐਸ.ਟੀ. ਨੰ. ....

ਕਿਸ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਡੀਲਰ/ਡਿਸਟ੍ਰੀਬਿਊਟਰ ਹੋ.....

ਸਥਾਈ ਪਤਾ.....

.....

.....

.....

..... ਪਿੰਨ ਕੋਡ.....

ਮੋਬਾਇਲ ਨੰ.....

ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਉਪਰੋਕਤ ਫਾਰਮ ਭਰ ਕੇ ਸਾਡੇ ਨਿਮਨ ਪਤੇ 'ਤੇ ਭੇਜੋ।

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਕੇ. ਡੀ. ਕੰਪਲੈਕਸ, ਗੁਊਸਾਲਾ ਰੋਡ, ਨੇੜੇ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਾਰਕਿਟ, ਪਟਿਆਲਾ-147001
ਫੋਨ : 0175-2214575, 5000386, ਮੋ. 90410-14575

ਨੋਟ : ਇਹ ਸਕੀਮ ਸਿਰਫ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਅਧਿਕਾਰਤ ਡੀਲਰਾਂ/ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਟਰਾਂ/ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ ਲਈ ਹੈ। ਫਰਮ ਕੋਲ ਜੀ.ਐਸ.ਟੀ. ਨੰਬਰ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਸਿਰਫ 30 ਜੂਨ 2023 ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਹੈ।

ਸਦਾਬਹਾਰ ਬੂਟੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੂਟੇ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਘੱਟ ਤਾਪਮਾਨ 'ਤੇ ਸੈਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਖੇਤ ਵਿਚ ਬੂਟੇ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਉਂਕ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਕਲੋਰੋਪਾਈਰੀਫਾਸ 10 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ 10 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਬੂਟਾ ਪਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਵਾਈ ਸਾਲ ਵਿਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 2 ਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਦਸੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਜੁਲਾਈ ਜਾਂ ਅਗਸਤ ਵਿੱਚ।

ਨਵਾਂ ਬਾਗ ਲਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਧਿਆਨ ਦੇਣਯੋਗ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤਕਨੀਕੀ ਨੁਕਤੇ

ਫਲਦਾਰ ਬੂਟੇ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਸਦਾਬਹਾਰ ਬੂਟੇ ਜਿਵੇਂ ਅੰਬ, ਅਮਰੂਦ, ਕਿੰਨੂ, ਮਾਲਟਾ, ਲੀਚੀ ਆਦਿ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪੱਤਝੜ ਵਾਲੇ ਬੂਟੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਝੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਆੜੂ, ਨਾਖ / ਬਗੂਗੋਸ਼ਾ, ਅੰਗੂਰ, ਅਨਾਰ, ਆਲੂ ਬੁਖਾਰਾ, ਫਾਲਸਾ, ਅੰਜੀਰ ਆਦਿ। ਸਦਾਬਹਾਰ ਬੂਟੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁਲਾਈ, ਅਗਸਤ ਅਤੇ ਸਤੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਸਫਲਤਾ-ਪੂਰਵਕ ਉਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪੱਤਝੜ ਵਾਲੇ ਬੂਟੇ ਜਨਵਰੀ, ਫਰਵਰੀ ਅਤੇ ਮਹੀਨੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਉਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਉਕਤ ਬੂਟੇ ਬਾਗਬਾਨੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਇਲਾਕੇ, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਿਸਮ ਅਤੇ ਮੌਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿਕਾਸ ਅਫਸਰ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿਚ ਤਾਇਨਾਤ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਮਿੱਟੀ-ਪਾਣੀ ਟੈਸਟ ਕਰਵਾਉਣਾ, ਨਵੇਂ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦੀ ਲੇਅ-ਆਊਟ ਕਰਨੀ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕੀੜੇ-ਮਕੋੜੇ ਜਾਂ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਹਮਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਟੈਕਨੀਕਲੀ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਬਾਗ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਬਣਦੀ ਉਪਦਾਨ ਦੀ ਰਕਮ ਦੇਣੀ ਆਦਿ। ਇਸ ਲਈ ਬਾਗਬਾਨੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਨਵੇਂ ਬਾਗਬਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਕੀੜੇਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਜਾਂ ਬਾਗਾਂ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਹਾਇਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਬਾਗਬਾਨੀ/ਉਪ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵੀ ਤਾਇਨਾਤ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਹਰ ਸਮੇਂ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਤਤਪਰ ਹਨ। ਬਾਗ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਕਨੀਕੀ ਨੁਕਤੇਆਂ

ਡਾ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨ
ਉਪ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਬਾਗਬਾਨੀ (ਰਿਟਾਇਰਡ)
ਪਟਿਆਲਾ (ਫੋ. 75080-18903)

ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ :-

1. ਹਵਾ ਰੋਕੇ ਵਾੜਾਂ ਲਾਉਣੀਆਂ

ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਨਵਾਂ ਬਾਗ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਵਾ ਰੋਕੇ ਵਾੜਾਂ ਆਪਣੇ ਖੇਤ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਲਗਾ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਵਾ ਰੋਕੇ ਵਾੜਾਂ ਲਈ ਦੇਸੀ ਅੰਬ, ਜਾਮਨ, ਬਿੱਲ, ਦੇਸੀ ਅੰਵਲਾ, ਕਟਹਲ ਆਦਿ ਲਗਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਾਇਦਾ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬਾਗਾਂ ਨੂੰ ਗਰਮ ਅਤੇ ਠੰਡੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਸਕਾਂਗੇ, ਹਨੇਰੀਆਂ ਨਾਲ ਟਾਹਣੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟੇਗਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਫਲ ਤੋਂ ਵਧੂ ਆਮਦਨ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ।

2. ਟੋਏ ਪੁੱਟਣੇ

ਨਵਾਂ ਬਾਗ ਲਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਫਸਲੇ

'ਤੇ 3'x3' ਦੇ ਟੋਏ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁੱਟ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਟੋਏ ਬੂਟੇ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 15 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁੱਟਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਹਫਤਾ ਟੋਏਆਂ ਨੂੰ ਘੁੱਪ ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਟੋਏ ਭਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂਕਿ ਕੀੜੇ-ਮਕੋੜੇ/ਉੱਲੀਆਂ, ਮਰ ਜਾਣ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੋਏਆਂ ਨੂੰ 1/3 ਦੇਸੀ ਖਾਦ, 1/3 ਹਿੱਸਾ ਭਲ ਅਤੇ ਉਪਰਲੀ ਡੇਢ ਫੁੱਟ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਕਸ ਕਰਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਭਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਟੋਏਆਂ ਵਿਚ ਬੂਟੇ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਣੀ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਟੋਏਆਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਬੈਠ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਰੂੜੀ ਦੀ ਗਰਮਾਇਸ਼ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਤੋਂ 3-4 ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੋਏਆਂ ਵਿੱਚ ਬੂਟੇ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

3. ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਦੁਆਈ

ਬਾਗ ਲਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਨਰਸਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟੇ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬੂਟੇ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਜਿਵੇਂ ਟਰਾਲੀ ਜਾਂ ਟੈਂਪੂ ਵਿਚ ਪਰਾਲੀ ਜਾਂ ਮਿੱਟੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਗਾਚੀ ਟੁੱਟਣ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਆਪ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਮਰਨ ਦਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੇਕਰ ਆਪ ਨੇ ਪੱਤਝੜ ਵਾਲੇ ਬੂਟੇ ਨਰਸਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆਉਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੋਰੀ ਨਾਲ ਲਪੇਟ ਕੇ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾ ਲੱਗ ਕੇ ਬੂਟੇ ਮਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਨਰਸਰੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਆਪਣੇ ਬਣਦੇ ਰਕਬੇ ਲਈ ਲੈਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 10

ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਬੂਟੇ ਵਧੂ ਲੈ ਲਉ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੂਟਾ ਮਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਹੀ ਬੂਟੇ ਨਾਗੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਲਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਸਾਲ ਦਾ ਗੈਪ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

4. ਬੂਟੇ ਲਾਉਣਾ

ਸਦਾਬਹਾਰ ਬੂਟੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਲਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੂਟੇ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਘੱਟ ਤਾਪਮਾਨ 'ਤੇ ਸੈਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਖੇਤ ਵਿਚ ਬੂਟੇ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਉਂਕ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਕਲੋਰੋਪਾਈਰੀਫਾਸ 10 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਪ੍ਰਤੀ 10 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਬੂਟਾ ਪਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਵਾਈ ਸਾਲ ਵਿਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 2 ਵਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਦਸੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਅਤੇ ਜੁਲਾਈ ਜਾਂ ਅਗਸਤ ਵਿੱਚ।

5. ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਾਉਣਾ

ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਲਾਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਹੀ ਬਣਾ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂਕਿ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਜੇਕਰ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹੋਰ ਫਸਲ ਬੀਜੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਲੱਗ ਹੀ ਰੱਖੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਾਧ-ਘਾਟ ਕਰਕੇ ਬੂਟੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਨਵੇਂ ਲਗਾਏ ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਵੀ ਜੀਰੀ, ਚਰੀ-ਬਾਜਰਾ, ਕਪਾਹ ਜਾਂ ਬਰਸੀਮ ਨਾ ਬੀਜੋ, ਇਸ ਨਾਲ ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੱਧ ਜਾਵੇਗੀ।

6. ਨਵੇਂ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ

ਨਵੇਂ ਲਗਾਏ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਕੇ ਰਹੋ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਉਂਦ ਤੋਂ ਨੀਚੇ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਟਾਹਣੀ ਨਾ ਫੁੱਟਣ ਦਿਉ, ਜੇਕਰ ਬੂਟਾ ਟੇਢਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਟੀ ਨਾਲ ਸਹਾਰਾ ਦਿਉ, ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕੀੜੇ-ਮਕੋੜੇ/ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਹਮਲਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਸਪਰੇਅ ਕਰੋ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮੀ/ਸਰਦੀ ਸਮੇਂ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਾਲੀ ਨਾਲ ਢੱਕ ਕੇ ਰੱਖੋ।

ਸੋ ਜੇਕਰ ਆਮ ਉਕਤ ਨੁਕਤੇਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਵੋਗੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੀ ਸਫਲ ਬਾਗਬਾਨ ਬਣ ਸਕੋਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਕੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਕਰ ਸਕੋਗੇ। ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਉਪਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਸੰਜੀਵ ਕੁਮਾਰ ਕਟਾਰੀਆ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੂਬਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ 85 ਫੀਸਦੀ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਲਗਭਗ 73 ਫੀਸਦੀ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਟਿਊਬਵੈੱਲਾਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਹੁੰਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਲਗਾਤਾਰ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਲਗਭਗ 0.49 ਮੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ) ਜਿਸ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਰਮੇ ਵਾਲੇ ਡੂੰਘੇ ਬੋਰ ਕਰਨੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਰ ਕਰਨ ਦਾ ਖਰਚਾ ਇੰਨਾ ਮਹਿੰਗਾ ਹੈ ਕਿ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਸੈਂਟਰਲ ਗ੍ਰਾਊਂਡ ਵਾਟਰ ਬੋਰਡ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ 138 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚ 109 ਦੇ ਕਰੀਬ ਬਲਾਕ ਲਾਲ ਨਿਸ਼ਾਨ (ਰੈੱਡ ਜ਼ੋਨ) ਵਿੱਚ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਰਿਚਾਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ। ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘੱਟਦੀ ਮਿਕਦਾਰ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਵਰਤਣਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਝੋਨੇ 'ਚ ਪਾਣੀ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਉੱਨਤ ਢੰਗ

ਝੋਨਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਫ਼ਸਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਵਿੱਚ ਰਨਿ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਗਭਗ 45 ਫੀਸਦੀ ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਗਭਗ 88 ਫੀਸਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਡਿੱਗਦੇ ਪੱਧਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੇ ਝੋਨੇ ਦੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਬਚਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉੱਨਤ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ :

1. ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਉੱਨਤ ਕਿਸਮਾਂ ਉਗਾਉ : ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮਲ ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਕਿਸਮਾਂ ਪੀ. ਆਰ.-129, ਪੀ. ਆਰ.-128, ਪੀ.ਆਰ.-127, ਪੀ. ਆਰ.-126, ਪੀ.ਆਰ.-122, ਪੀ.ਆਰ.-121 ਆਦਿ ਪੱਕਣ ਲਈ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੂਸਾ-44 ਨਾਲੋਂ ਲਗਭਗ 2 ਤੋਂ 5 ਹਫ਼ਤੇ ਘੱਟ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਝਾੜ

ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੁਰੱਜੀ ਵਰਤੋਂ

ਬੱਚਤ ਲਈ ਇਹ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿਉ।

2. ਝੋਨੇ ਦੀ ਅਗੇਤੀ ਲੁਆਈ ਨਾ ਕਰੋ : ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੇ ਡਿੱਗਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਲ 2009 ਵਿੱਚ 'ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਸਬ ਸੋਆਇਲ ਵਾਟਰ ਐਕਟ 2009' ਪਾਸ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਝੋਨਾ ਖੇਤ ਵਿੱਚ 15 ਜੂਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਝੋਨਾ ਜੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਨਮੀ ਘੱਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਾਸ਼ਪੀਕਰਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਖ਼ਪਤ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਸਬ ਸੋਆਇਲ ਵਾਟਰ ਐਕਟ 2009 ਦੇ ਅਠਿਠ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਡਿੱਗਦੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਦਰ ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2000 ਤੋਂ 2008 ਤੱਕ 0.9 ਮੀਟਰ ਸੀ ਘੱਟ ਕੇ 0.7 ਮੀਟਰ ਰਹਿ ਗਈ। ਜੇਕਰ ਝੋਨਾ ਅੱਧ ਜੂਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਬਰਸਾਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਨਮੀ ਵਧਣ ਅਤੇ ਤਾਪਮਾਨ ਘਟਣ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਵਾਸ਼ਪੀਕਰਨ ਘਟਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਖ਼ਪਤ ਵੀ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

3. ਝੋਨੇ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹਾ ਨਾ ਰੱਖੋ : ਝੋਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹਾ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਪੁੱਟ ਕੇ ਖੇਤ

ਵਿੱਚ ਤਰੇੜਾਂ ਨਾ ਪੈਣ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ 2 ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਪਾਣੀ ਲਗਾਉਣ ਨਾਲ ਝੋਨੇ ਵਿੱਚ ਕੀੜੇ ਅਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

4. ਝੋਨੇ/ਬਾਸਮਤੀ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰੋ : ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਨੀਰੀ ਉਗਾਉਣ, ਢੋਆ-ਢੁਆਈ ਅਤੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲੁਆਈ ਦਾ ਖਰਚਾ

ਬਚਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਿਸ਼ ਦਰਮਿਆਨੀਆਂ ਤੋਂ ਭਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ (ਰੇਤਲੀ ਮੈਰਾ, ਮੈਰਾ, ਚੀਕਣੀ ਮੈਰਾ, ਭੱਲਵਾਲੀ ਮੈਰਾ) ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਹਲਕੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ (ਰੇਤਲੀ, ਮੈਰਾ ਰੇਤਲੀ) ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘਾਟ ਅਤੇ ਨਦੀਨਾਂ

ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੂਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੰਦਰਵਾੜਾ (1 ਤੋਂ 15 ਜੂਨ) ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਢੁੱਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਪੀ.ਆਰ.-126 ਅਤੇ ਪੂਸਾ ਬਾਸਮਤੀ-1509 ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਜੂਨ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ (16 ਤੋਂ 30 ਜੂਨ) ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ 8-10 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ।

5. ਲੇਜ਼ਰ ਕਰਾਹੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ : ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਜਾਂ ਕੱਢੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਨੂੰ ਲੇਜ਼ਰ ਵਾਲੇ ਕਰਾਹੇ ਨਾਲ ਪੱਧਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਿੰਚਾਈ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਵਧੀਆ/ਪੁੰਗਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਲੇਜ਼ਰ ਕਰਾਹੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਪੱਧਰ ਕਰਨ ਨਾਲ 20 ਤੋਂ 25 ਫੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਝਾੜ ਵਿੱਚ 5 ਤੋਂ 10 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਟੋਕੀ®

ਫਸਲ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵੱਧ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੀ ਕੁੰਜੀ

ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ: 4 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ

- ਬਿਹਤਰ ਫੁਟਾਅ
- ਬਿਹਤਰ ਸਫੈਦ ਜੜ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ
- ਬਿਹਤਰ ਜਲ ਅਤੇ ਖਣਿਜ ਅਨਸ਼ੋਸ਼ਣ
- ਬੂਟਿਆਂ 'ਚ ਅਜੈਵਿਕ ਤਣਾਅ ਨਾਲ ਲੜਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ

ਤੰਦਰੁਸਤ ਫਸਲ ਤੇ ਭਰਪੂਰ ਪੈਦਾਵਾਰ

BHARAT CERTIS®
AGRICI SCIENCE LTD
A Group Company of Mitsui & Co., Ltd., Japan

8882 426 426

ਲਗਭਗ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰਮਲ ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਪੀ.ਆਰ.-126 ਅਤੇ ਪੀ. ਆਰ.-121 ਪੁਰਾਣੀ ਕਿਸਮ ਪੂਸਾ-44 ਨਾਲੋਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 37 ਅਤੇ 20 ਦਿਨ ਘੱਟ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਧ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਾਣੀ ਦੀ

ਵਿੱਚ ਲਗਾਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿਰਫ਼ 2 ਹਫ਼ਤੇ ਤੱਕ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਪਾਣੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਿਉ, ਜਦੋਂ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਜਜ਼ਬ ਹੋਏ, ਨੂੰ 2 ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਪੰਜਾਬੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਪਤਾਹਿਕ

KHETI DUNIYAN

An Exclusive Agricultural Weekly

ਰਜਿਸਟਰਡ ਆਫਿਸ :

9-ਏ, ਅਜੀਤ ਨਗਰ,
ਪਟਿਆਲਾ

ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਆਫਿਸ :

ਕੇ.ਡੀ. ਕੰਪਲੈਕਸ, ਗਊਸ਼ਾਲਾ ਰੋਡ,
ਨੇੜੇ ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਮਾਰਕੀਟ,
ਪਟਿਆਲਾ-147001

ਫੋਨ : 0175-2214575, ਮੋ.90410-14575
ਈ-ਮੇਲ : kdpublications@yahoo.co.in

 www.khetiduniyan.in

ਸਾਲ 41 ਅੰਕ 23
ਮਿਤੀ 10-06-2023

ਅਡੀਟਰ

ਜਗਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਆਫਿਸ ਹੈਡ

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਦਫਤਰ

ਪਟਿਆਲਾ

ਫੋਨ : 0175-2214575

ਮੁੰਬਈ

ਦਿੱਲੀ

ਲੁਧਿਆਣਾ

ਬਠਿੰਡਾ

ਸੰਪਾਦਕੀ ਬੋਰਡ

ਡਾ. ਡੀ.ਡੀ. ਨਾਰੰਗ

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨ

ਡਾ. ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ

ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਝੱਤਰਾ

ਡਾ. ਵਰਿੰਦਰ ਲਾਠਰ

ਕੰਪੋਜ਼ਿੰਗ

ਏਕਤਾ ਕੰਪਿਊਟਰਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ

ਨੋਟ

- ★ ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖਾਂ, ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਦਾਰਾ ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਕਿਸੇ ਪੱਖੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ★ ਸਿਵਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਭਾਵੇਂ ਮਾਹਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿਵਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਮਾਹਿਰ ਦੀ ਰਾਏ ਜ਼ਰੂਰ ਲਓ।
- ★ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਪਟਾਰਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ।

Editor, Printer & Publisher JAGPREET SINGH
Printed at Vargenia Printers, Sher-e-Punjab
Market, Gaushala Road, PATIALA &
Published at Patiala for Prop. JAGPREET SINGH

ਲੰਪੀ ਸਕਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗਲੈਂਡਰਜ਼ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਦਸਤਕ

ਲੰਪੀ ਸਕਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜਸਥਾਨ 'ਚ ਵੀ ਗਲੈਂਡਰਜ਼ ਦਾ ਕਹਿਰ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਲ ਹੀ 'ਚ ਕੁੱਲੂ ਦੇ ਪੀਜ 'ਚ ਗਲੈਂਡਰਜ਼ ਕਾਰਨ 3 ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਟੀਕਾ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਈ ਵਿਚ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਜੈਪੁਰ, ਝੁੰਡਨ, ਅਲਵਰ ਅਤੇ ਬੀਕਾਨੇਰ 'ਚ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਬੇਹੱਦ ਤੇਜ਼ੀ

ਰਾਜਸਥਾਨ 'ਚ ਵੀ ਗਲੈਂਡਰਜ਼ ਦਾ ਕਹਿਰ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਲ ਹੀ 'ਚ ਕੁੱਲੂ ਦੇ ਪੀਜ 'ਚ ਗਲੈਂਡਰਜ਼ ਕਾਰਨ 3 ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਟੀਕਾ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਈ ਵਿਚ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਜੈਪੁਰ, ਝੁੰਡਨ, ਅਲਵਰ ਅਤੇ ਬੀਕਾਨੇਰ 'ਚ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਬੇਹੱਦ ਤੇਜ਼ੀ

ਲਗਾਤਾਰ ਦੂਜੇ ਮਾਮਲੇ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।

ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ 'ਤੇ ਦਿ ਪ੍ਰਿਵੈਂਸ਼ਨ ਐਂਡ ਕੰਟਰੋਲ ਆਫ ਇੰਫੈਕਸ਼ੀਅਸ ਐਂਡ ਕੰਟੀਜੀਅਸ ਡਿਜੀਜ਼ ਇਨ ਐਨੀਮਲ

ਗਲੈਂਡਰਜ਼ ਦੀ ਦਸਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਘੋੜਾ ਪਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਣ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਲੱਛਣ ਆਉਣ 'ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਫੀ ਖਤਰਨਾਕ ਵਾਇਰਸ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਜਿੱਥੇ-ਜਿੱਥੇ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਏਪੀਸੈਂਟਰ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਵਿਭਾਗ ਲਗਾਤਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਬੀਮਾਰੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਜਨਤਕ ਭਾਈਵਾਲੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੋਵਿਡ ਵਾਂਗ ਸਖਤ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ।

- ਡਾਕਟਰ ਰਾਮਪਾਲ ਮਿੱਤਲ,
ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਪਸ਼ੂਪਾਲਣ
ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ।

ਨਾਲ ਫੈਲਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਖਤਰਨਾਕ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਦਸਤਕ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਪਸ਼ੂ-ਪਾਲਣ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ 'ਚ ਵਾਇਰਸ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ 5 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਇਨਫੈਕਟਿਡ ਖੇਤਰ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਇਸ ਕੜੀ 'ਚ 25 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਸਕੀਨਿੰਗ ਜੋਨ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ 25 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਦਾਇਰੇ 'ਚ ਫਿਜ਼ੀਕਲ/ਸੀਰਿ ਸਰਵਿਲਾਂਸ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗਲੈਂਡਰਜ਼ ਬੀਮਾਰੀ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕੈਂਸਰ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ। ਘੋੜਿਆਂ ਅਤੇ ਖੱਚਰਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਧੇ ਇਹ ਬੀਮਾਰੀ ਮਨੁੱਖਾਂ 'ਚ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਮੰਨੀਏ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ੱਕ ਫਰਵਰੀ 2023 'ਚ ਗਲੈਂਡਰਜ਼ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਬੀ. ਐਸ. ਐੱਫ. ਕੈਂਪ 'ਚ ਆਇਆ ਸੀ ਪਰ ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ 2 ਨਵੇਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਬੇਹੱਦ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਗੱਲ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਰਤਦੇ ਹੋਏ ਅਲਰਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਗਲੈਂਡਰਜ਼ ਬੇਹੱਦ ਖਤਰਨਾਕ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਇਨਫੈਕਟਿਡ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਟੀਕੇ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਵਿਕਲਪ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਬਚਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਵਾਇਰਸ ਹੋਰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਇਨਫੈਕਟਿਡ ਨਾ ਕਰੇ। ਇਹ ਬੀਮਾਰੀ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਬੇਹੱਦ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਮਨੁੱਖਾਂ 'ਚ ਫੈਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕੁੱਲੂ 'ਚ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਟੀਕੇ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ

ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਆਂਢੀ ਸੂਬੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ

ਦਸਤਕ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਹੀ, ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਕਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ 'ਚ ਹੋਏ ਪਸ਼ੂ-ਪਾਲਣ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ 'ਚ ਵਾਇਰਸ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇ 5 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਇਨਫੈਕਟਿਡ ਖੇਤਰ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਫੇਫੜਿਆਂ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਹਮਲਾ

ਬਰਖੋਲਡੇਰਿਆ ਮੈਲਿਆਈ ਨਾਮਕ ਜੀਵਾਣੂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਇਹ ਬੀਮਾਰੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਫੇਫੜਿਆਂ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਹਮਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਬੁਖਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨੌਕ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨੌਕ ਅੰਦਰ ਛਾਲੇ ਜਾਂ ਜ਼ਖਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁੰਝੀਆਂ 'ਚ ਸੋਜ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁੰਛ, ਗਲੇ ਜਾਂ ਢਿੱਡ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸੇ 'ਚ ਗੱਠ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂਆਂ 'ਤੇ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਹਿਦਾਇਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨਫੈਕਟਿਡ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਲੋਕ ਵੀ ਨਾ ਜਾਣ। ਵਾਇਰਸ ਦੇ ਬੇਹੱਦ ਘਾਤਕ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੀ ਪਸ਼ੂ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ 6 ਫੁੱਟ ਡੂੰਘਾ ਟੋਇਆ ਪੁੱਟ ਕੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਚੂਨੇ ਅਤੇ ਲੂਣ ਪਾ ਕੇ ਦਬਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

16 ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਦੂਜਾ ਮਾਮਲਾ

ਫਰਵਰੀ 'ਚ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 12 ਮਈ ਨੂੰ ਬਠਿੰਡੇ ਦੇ ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ 'ਚ ਗਲੈਂਡਰਜ਼ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ 16 ਦਿਨ ਬਾਅਦ 29 ਮਈ ਨੂੰ ਹੁਣ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਭਾਮੀਆ ਕਲਾਂ 'ਚ ਵਾਇਰਸ ਨੇ ਦਸਤਕ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਿਯਮਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਤਾਂ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਪਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ 'ਚ

ਪੰਜਾਬ 'ਚ 100 ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਡੇ ਹਾਰਸ ਫਾਰਮ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਦਸਤਕ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਬੇ 'ਚ 100 ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਡੇ ਹਾਰਸ ਫਾਰਮ ਮਤਲਬ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਅਸਤਬਲ ਹਨ। 20 ਤੋਂ 50 ਘੋੜੇ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਸਤਬਲਾਂ 'ਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਅਸਤਬਲ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਬ੍ਰੀਡਿੰਗ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਾਰੋਬਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਾਰਸ ਬ੍ਰੀਡਰ ਸੁਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁਤਾਬਕ ਗਲੈਂਡਰਜ਼ ਦੀ ਦਸਤਕ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਠੋਸ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਗਲੈਂਡਰਜ਼ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘੋੜਾ ਪਾਲਕਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੀ ਇਲਾਜ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੋਈ ਪਹਿਲ ਹੋਵੇ। ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘੋੜਾ ਪਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਮੱਦਦ ਦੇਣ ਦੀ ਪਹਿਲ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਵਾਇਰਸ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੁਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁਤਾਬਕ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦੇਸੀ ਨਸਲ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਰੇਸਕੋਰਸ 'ਚ ਦੌੜਨ ਵਾਲੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰੀਡਿੰਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਦੇਸੀ ਨਸਲ ਦੇ ਘੋੜੇ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲਗਭਗ ਹਰ ਜਿਲੇ 'ਚ ਪਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੋਵਿਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫਾਰਮ ਹਾਊਸ 'ਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਕਲਚਰ ਵਧਿਆ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਘੋੜੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਵੀ ਵਧਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਬ੍ਰੀਡਿੰਗ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ 'ਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਇਹ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਫੈਲਦਾ ਰਿਹਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਹੇਜਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਝੋਨਾ ਸਾਉਣੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਫ਼ਸਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਤਕਰੀਬਨ 31 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਉੱਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2020-21 ਅਤੇ 2021-22 ਦੌਰਾਨ ਤਾਂ ਰਕਬਾ ਵੱਧ ਕੇ 31.49 ਤੋਂ 31.46 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੈਦਾਵਾਰ 2.10 ਲੱਖ ਟਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋਈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਝਾੜ 26-27 ਕੁਇੰਟਲ ਨੂੰ ਛੂਹ ਗਿਆ। ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਪਨੀਰੀਆਂ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰੀਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਆਫ਼ ਸਬ-ਸੁਆਇਲ ਵਾਟਰ ਐਕਟ, 2009 ਹੇਠ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਝੋਨਾ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਮਿਤੀ 10 ਜੂਨ ਤੋਂ 21 ਜੂਨ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਹੱਦ ਉੱਤੇ ਕੰਡਿਆਲੀ ਤਾਰ ਤੋਂ ਪਰਲੇ ਪਸੇ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲੁਆਈ ਦਾ ਕੰਮ 10 ਜੂਨ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਵਿੱਚ ਸੱਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਪਠਾਨਕੋਟ, ਫ਼ਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਐਸ. ਬੀ. ਐਸ. ਨਗਰ ਅਤੇ ਤਰਨਤਾਰਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 16 ਜੂਨ ਤੋਂ ਝੋਨਾ ਲੱਗ ਸਕੇਗਾ। ਫਿਰ ਰੂਪਨਗਰ, ਐਸ. ਏ. ਐਸ. ਨਗਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਬਠਿੰਡਾ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ 19 ਜੂਨ ਤੋਂ ਅਤੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬਾਕੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ 21 ਜੂਨ ਤੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲੁਆਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ। ਝੋਨਾ ਲਗਾਉਣ ਸਮੇਂ ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਉਮਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ 25 ਤੋਂ 30 ਦਿਨ ਦੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਵਧੀਆ ਗੁਣਵੱਤਾ (ਕੁਆਲਿਟੀ) ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਲੈਣ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ 20 ਮਈ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਲਗਾਈ ਪਨੀਰੀ ਅਤੇ ਫ਼ਸਲ ਉੱਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਵੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਸਮਤੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਬੀਜੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਪੂਸਾ-1401 ਅਤੇ ਪੂਸਾ ਬਾਸਮਤੀ-1886 ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਮਈ ਦੇ ਅੰਤ ਜਾਂ ਜੂਨ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਝੋਨੇ ਦੀ ਆਮ ਲੁਆਈ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੱਥੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਬਹੁਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੁਣੇ ਤੋਂ ਬੁੱਕ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨਾਲ ਠੇਕਾ ਵੀ ਤੈਅ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮੱਸਿਆ ਪਾਣੀ ਦੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਪਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਲਿਮਿਟਿਡ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਰੂਹ ਨੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲੁਆਈ ਦੇ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ 8 ਘੰਟੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਟਿਊਬਵੇਲਾਂ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਭਰ ਵਿੱਚ ਟਿਊਬਵੇਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 15.30 ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੇ ਕੁੱਲ 150 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 117 ਹੱਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ੋਸ਼ਿਤ ਹਨ, 6 ਬਲਾਕ ਨਾਜ਼ੁਕ, 10 ਅਰਧ-ਨਾਜ਼ੁਕ ਅਤੇ ਕੇਵਲ 17 ਬਲਾਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਜੇ ਬਲਾਕ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨਦੇਜ਼ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੁੱਝ ਬਲਾਕ ਤਾਂ ਸੇਮ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੇਤਰ ਰਾਜ ਦੇ ਜਲ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖਪਤਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਮੰਗ ਦਾ 94-95 ਫ਼ੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਦੀ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਝੋਨਾ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਘਾਟ, ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਤਿਹ ਵਿੱਚ ਗਿਰਾਵਟ ਅਤੇ ਟਿਊਬਵੇਲਾਂ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਸੰਬੰਧੀ ਹਨ। ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਰਕਬੇ ਉੱਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਉੱਤੇ 1500 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਇਮਦਾਦ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਪ੍ਰਵਾਸੀ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜੋ ਪੂਰਬੀ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਝੋਨਾ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਹਾਰਤ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਰਾਹੀਂ ਹੱਲ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਬਿਜਲੀ 8 ਘੰਟੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੇਣ ਸੰਬੰਧੀ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਰ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਘਨ ਨਾ ਪੈਣ ਦੇਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਲਈ ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀ. ਆਰ-126 ਜਿਹੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਅਤੇ ਬਾਸਮਤੀ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਬਾਸਮਤੀ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਈ. ਸੀ. ਏ. ਆਰ. ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਨ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਤੇ ਉਪਕੁਲਪਤੀ ਡਾ. ਅੰਜੋਕ ਕੁਮਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ (120 ਦਿਨ) ਵਿੱਚ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਪੂਸਾ ਬਾਸਮਤੀ-1509, ਪੂਸਾ ਬਾਸਮਤੀ-1692 ਅਤੇ ਪੂਸਾ ਬਾਸਮਤੀ-1847 ਜਿਹੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ ਅਤੇ ਮੱਧ-ਜੁਲਾਈ ਦੌਰਾਨ

ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਬਚਾਉਣ ਨੂੰ ਵੀ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਕਿਸਾਨ

ਲਗਾਈਆਂ ਇਹ ਕਿਸਮਾਂ ਮੌਨਸੂਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪੱਕਣ ਲਈ ਬਾਰਿਸ਼ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਹੀ ਪੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਸਮਤੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਹੇਠ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਪੀ. ਏ. ਯੂ. ਅਨੁਸਾਰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਜਾਂ ਪਨੀਰੀ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਡਾ. ਅਗੇਤੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਦਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ 6 ਕੁ ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਕਾਸੀ ਰਕਬਾ ਆਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ 25 ਲੱਖ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਗੇਤੀ ਲੱਗੀ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੌਰਾਨ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਉੱਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵਾਸ਼ਪੀਕਰਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹੋਵੇਗੀ। ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਾਨ ਅਜੇ ਵੀ ਪੂਸਾ-44 ਕਿਸਮ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪਾਣੀ ਲਗਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਝੋਨੇ ਅਤੇ ਬਾਸਮਤੀ ਦੀ ਲੁਆਈ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੇ

ਸਮੇਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਪਹਿਲੇ 15 ਦਿਨ ਹੀ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ 10 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਣੀ ਸੁੱਕ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸਿੰਚਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਤਰੇੜਾਂ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦੇਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤਕਰੀਬਨ 15 ਤੋਂ 20 ਫ਼ੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਝੋਨੇ ਦੇ ਝਾੜ ਉੱਪਰ ਵੀ ਕੋਈ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਲਈ ਲੇਜ਼ਰ ਲੈਂਡ ਲੇਵਲਿੰਗ (ਲੇਜ਼ਰ ਕਰਹੇ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨ ਪੱਧਰ ਕਰਾਉਣ) ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਿੰਚਾਈ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਬੱਚਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਧੀਆ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਸਿਹਤਮੰਦ ਪਨੀਰੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੁੱਟੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪੁੱਟਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਣੀ ਲਗਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਕੱਟੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਥਾਂ 2 ਬੂਟੇ ਲੱਗਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਲਾਈਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੂਟਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਫਾਸਲਾ 20x15 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀ ਵਰਗ 33 ਬੂਟੇ ਲੱਗਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਬੂਟੇ ਸਿੱਧੇ ਉੱਪਰ 2 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਡੂੰਘੇ ਲੱਗਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਬੂਟੇ ਚੰਗਾ ਜਾੜ ਮਾਰਨਗੇ ਅਤੇ ਬੂਟਾ ਛੇਤੀ ਬਣੇਗਾ।

ਸੰਘ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ

ਪ੍ਰੀਖਿਆ/ਭਰਤੀ ਟੈਸਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 2024

ਲਤੀ ਨੰ: 22/2/2023 ਈ.ਆਈ. (ਬੀ) - ਸਾਲ 2024 ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਭਰਤੀ ਟੈਸਟਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ (ਕੈਲੰਡਰ) ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ ਕੈਲੰਡਰ ਨੂੰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਵੈਬਸਾਈਟ (www.upsc.gov.in) 'ਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੀ ਕਾਪੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣ ਤਾਂ ਜੋ 2024 ਦੌਰਾਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਸੰਦਰਭ ਲੈ ਸਕਣ।

ਲਤੀ ਨੰ.	ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਨਾਮ	ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਮਿਤੀ	ਅਰਜ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਖਰੀ ਮਿਤੀ	ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਦੀ ਮਿਤੀ	ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਾ ਸਮਾਂ
1.	ਸੰਘ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਭਰਤੀ ਟੈਸਟ/ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ			13.01.2024 (ਸ਼ਨੀਵਾਰ)	2 ਦਿਨ
2.	ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ ਸੇਵਾ (ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ) ਪ੍ਰੀਖਿਆ, 2024	06.09.2023	26.09.2023	18.02.2024 (ਐਤਵਾਰ)	1 ਦਿਨ
3.	ਸੰਯੁਕਤ ਭੂ-ਵਿਗਿਆਨੀ (ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ) ਪ੍ਰੀਖਿਆ, 2024	20.09.2023	10.10.2023	18.02.2024 (ਐਤਵਾਰ)	1 ਦਿਨ
4.	ਸੰਘ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਭਰਤੀ ਟੈਸਟ/ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ			24.02.2024 (ਸ਼ਨੀਵਾਰ)	2 ਦਿਨ
5.	ਕੇਂਦਰੀ ਉਦਯੋਗਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲ ਸਹਾਇਕ ਕਮਾਂਡੈਂਟ (ਕਾਰਜਕਾਰੀ) ਸੀਮਤ ਵਿਭਾਗੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ 2024	29.11.2023	19.12.2023	10.03.2024 (ਐਤਵਾਰ)	1 ਦਿਨ
6.	ਸੰਘ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਭਰਤੀ ਟੈਸਟ/ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ			09.03.2024 (ਸ਼ਨੀਵਾਰ)	2 ਦਿਨ
7.	ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰੱਖਿਆ ਅਕਾਦਮੀ ਅਤੇ ਨੌ ਸੇਨਾ ਅਕਾਦਮੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ (I), 2024	20.12.2023	09.01.2024	21.04.2024 (ਐਤਵਾਰ)	1 ਦਿਨ
8.	ਸੰਯੁਕਤ ਰੱਖਿਆ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ (I), 2024				
9.	ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ (ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ) ਪ੍ਰੀਖਿਆ, 2024	14.02.2024	05.03.2024	26.05.2024 (ਐਤਵਾਰ)	1 ਦਿਨ
10.	ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ (ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ) ਪ੍ਰੀਖਿਆ, 2024 ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਵਣ ਸੇਵਾ (ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ) ਪ੍ਰੀਖਿਆ, 2024				
11.	ਆਈ.ਈ.ਐਸ./ਆਈ.ਐਸ.ਐਸ. ਪ੍ਰੀਖਿਆ, 2024	10.04.2024	30.04.2024	21.06.2024 (ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ)	3 ਦਿਨ
12.	ਸੰਯੁਕਤ ਭੂ-ਵਿਗਿਆਨੀ (ਪ੍ਰਮੁੱਖ) ਪ੍ਰੀਖਿਆ, 2024			22.06.2024 (ਸ਼ਨੀਵਾਰ)	2 ਦਿਨ
13.	ਇੰਜੀਨੀਅਰੀ ਸੇਵਾ (ਪ੍ਰਮੁੱਖ) ਪ੍ਰੀਖਿਆ, 2024			23.06.2024 (ਐਤਵਾਰ)	1 ਦਿਨ
14.	ਸੰਘ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਭਰਤੀ ਟੈਸਟ/ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ			06.07.2024 (ਸ਼ਨੀਵਾਰ)	2 ਦਿਨ
15.	ਸੰਯੁਕਤ ਚਿਕਿਤਸਾ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ, 2024	10.04.2024	30.04.2024	14.07.2024 (ਐਤਵਾਰ)	1 ਦਿਨ
16.	ਕੇਂਦਰੀ ਸ਼ਸਤਰ ਪੁਲਿਸ ਬਲ (ਸਹਾਇਕ ਕਮਾਂਡੈਂਟ) ਪ੍ਰੀਖਿਆ, 2024	24.04.2024	14.05.2024	04.08.2024 (ਐਤਵਾਰ)	1 ਦਿਨ
17.	ਸੰਘ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਭਰਤੀ ਟੈਸਟ/ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ			10.08.2024 (ਸ਼ਨੀਵਾਰ)	2 ਦਿਨ
18.	ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰੱਖਿਆ ਅਕਾਦਮੀ ਅਤੇ ਨੌ ਸੇਨਾ ਅਕਾਦਮੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ (II), 2024	15.05.2024	04.06.2024	01.09.2024 (ਐਤਵਾਰ)	1 ਦਿਨ
19.	ਸੰਯੁਕਤ ਰੱਖਿਆ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰੀਖਿਆ (II), 2024				
20.	ਸਿਵਲ ਸੇਵਾ (ਪ੍ਰਮੁੱਖ) ਪ੍ਰੀਖਿਆ, 2024			20.09.2024 (ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ)	5 ਦਿਨ
21.	ਸੰਘ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਭਰਤੀ ਟੈਸਟ/ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ			19.10.2024 (ਸ਼ਨੀਵਾਰ)	2 ਦਿਨ
22.	ਭਾਰਤੀ ਵਨ ਸੇਵਾ (ਪ੍ਰਮੁੱਖ) ਪ੍ਰੀਖਿਆ, 2024			24.11.2024 (ਐਤਵਾਰ)	7 ਦਿਨ
23.	ਐਸ.ਓ./ਸਟੈਨੋ (ਜੀਡੀ-ਬੀ/ਜੀਡੀ-1) ਐਲਡੀਸੀਈ	11.09.2024	01.10.2024	07.12.2024 (ਸ਼ਨੀਵਾਰ)	2 ਦਿਨ
24.	ਸੰਘ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਭਰਤੀ ਟੈਸਟ/ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਲਈ ਰਾਖਵਾਂ			21.12.2024 (ਸ਼ਨੀਵਾਰ)	2 ਦਿਨ

ਨੋਟ : ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ, ਪ੍ਰੀਖਿਆ/ਆਰ.ਟੀ. ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਹਾਲਾਤ ਅਜਿਹੇ ਹੋਣ।

ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੀਏ ਬਦਲਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ 'ਚ

ਸਮਾਂ ਕਦੋਂ ਬੀਤ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਇਸ ਬਚਪਨ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਰੰਗੀ ਜਵਾਨੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਮਸਰੂਫ ਮੱਛੀ ਵਾਂਗ ਕਦੋਂ ਹੱਥੋਂ ਤਿਲਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਛਤਾਇਆਂ ਤੇ ਯਾਦਾਂ ਦੇ ਪੱਲਾ ਫੜਾ ਕੇ ਮੁੜ ਨਹੀਂ ਪਰਤਦੀ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਲਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਬੁਢਾਪਾ ਬੁਠੇ 'ਤੇ ਆ ਖੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗ ਨਜ਼ਦੀਕ ਇਖਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕੋ ਇਕ ਫੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਰੀਰਕ ਢਾਂਚਾ ਵੇਖ ਕੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਦਾੜੀ ਚਿੱਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੋਡੇ ਗਿੱਟੇ ਤੁਰਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਮਰ ਤਹਿ ਕਰਦਿਆਂ ਸਰੀਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਦੁਬਲਾ ਤੇ ਪਤਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਜਦ ਬੰਦਾ ਗੋਡਿਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਉੱਠਣ ਬੈਠਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਬੁਢਾਪੇ ਦੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਆ ਗਈ।

ਪਰ ਬਾਬਿਆਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਝ ਕੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ, ਜਿਹੜਾ ਕਦੇ ਵੀ ਤਬਦੀਲ

ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਕਹਿ ਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ, ਰੀਝਾਂ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਕੇ ਬਾਬਿਆਂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਹੰਢਾਉਣ ਲਈ ਜਬਰੀ ਖੁੰਡੀ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਇਕੋ ਥਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਦਿਨ ਕੱਟਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਉਮਰ 70 ਸਾਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਉਸ ਵਲ ਟੇਢੀ ਜਿਹੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਤੱਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਗਭਰੂ ਉਸਨੂੰ ਪਿਛਾਂਹ ਖਿੱਚੂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਥੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਵਜ਼ਤ ਹੋ ਕੇ ਵਰਤਾਓ ਕਰਨਾ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਉਸਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚਾਰ ਸੋਚਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਲਾਗੂ

ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਕਰਨਾ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਬੈਠ ਜਾਇਆ ਕਰ ਤੇ ਵੇਖੀ ਚੱਲ ਕੀ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਿਆ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਹਰ ਗੱਲਬਾਤ ਅੱਖਾਂ ਪਰੋਖੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਲਾਹ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਆਰਥਿਕ ਲਾਭ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਵਧੂ ਹੀ ਸਮਝ ਕੇ ਭਾਰ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸੱਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੀ ਗਾਇਬ ਮਸ਼ਵਰੇ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਬੁਢਾਪਾ ਬੋਧਿਆ ਜਾਣਾ ਕਿੱਥੇ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਸ. ਹਰੀ ਸਿੰਘ 85 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਅੰਦਰਲਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਬਾਹਰਲਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜੋ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਗਾਂਹ ਵਧੂ ਸੋਚ ਦੇਣਗੇ। ਤੁਹਾਡੇ

ਲਾਭ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣੋ ਜਾਂ ਨਾ ਜਾਣੋ। ਬਾਬੇ ਸਦਾ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਬਾਬਿਆਂ ਨੇ ਹੱਥੀਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਤਜਰਬਾ ਵੱਖਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੰਨਾਂਗੇ, ਜ਼ਰੂਰ ਅਸੀਂ ਮੰਜ਼ਲ ਸਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਕਈਆਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਬਿਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਤੋਂ ਲਾਭੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਕੁਝ ਸਿੱਖਣਾ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਜ਼ਮਾਇਆਂ ਤਜਰਬਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਅਨੇਕ ਗਲਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਣ ਦੇ ਗੁਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਜੋ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਦਰ ਕਰੋ ਨੇੜਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰੋ। ਜੇ ਮਰਨ 'ਤੇ ਸਭ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਅਜਿਹੇ ਪਲ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਕਿ ਸਬਬ ਨਾਲ ਸਭ ਲੋਕ ਮਿਲਣ ਵੇਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ।

ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਝੱਤਰਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ, ਪਿੰਡ ਝੱਤਰੇ, ਤਹਿ. ਜੀਰਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ-152028 ਮੋ: 7814490249

ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਸੰਤੁਲਿਤ ਭੋਜਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ

ਨੀਰਜਾ ਸਿੰਗਲਾ, ਸਵਾਤੀ ਕੌਸ਼ਲ ਅਤੇ ਚਾਰਵੀ ਮਹਾਜਨ, ਜੀਵ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ, ਪੀ. ਏ. ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ (ਮੋ.93573-25446)

ਸਿਹਤਮੰਦ ਸਰੀਰ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, 'ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ'। ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਅਤੇ ਫਾਸਫੇਟ ਦੇ ਸੋਖਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦੇ ਕੁਝ ਵਧੂ ਸਰੀਰਕ ਲਾਭ ਵੀ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਧਾਉਣਾ, ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਰੋਗ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੈਂਸਰ, ਸ਼ੂਗਰ ਅਤੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਆਦਿ।

ਭੋਜਨ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਦਾਇਤਾਂ :

- ★ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦਾ ਸੇਵਨ : ਮਾਸਾਹਾਰੀ ਆਪਣੀ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਤੇਲ ਵਾਲੀ ਮੱਛੀ, ਅੰਡੇ ਦੀ ਜਰਦੀ, ਮੱਛੀ ਦੇ ਜਿਗਰ ਦਾ ਤੇਲ ਅਤੇ ਕੋਡ ਮੱਛੀ ਦੇ ਜਿਗਰ ਦਾ ਤੇਲ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਆਪਣੀ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਖੰਭ, ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਨਾਲ ਫੋਰਟੀਫਾਈਡ ਅਨਾਜ ਅਤੇ ਦੁੱਧ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ★ ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਦਾ ਸੇਵਨ : ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਦਾ ਸੇਵਨ ਵਧੇਰੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਨੂੰ ਸੋਖਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸਰੋਤ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੁੱਧ, ਦਹੀਂ, ਮੱਖਣ, ਪਨੀਰ, ਬਾਜਰਾ, ਬਦਾਮ ਆਦਿ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
- ★ ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਖਣਿਜ ਘਣਤਾ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰੋ : ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਦਾ ਸੇਵਨ ਹੱਡੀਆਂ ਦੇ ਖਣਿਜ ਘਣਤਾ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ★ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ

ਅਤੇ ਮੈਗਨੀਸ਼ੀ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਮਾਤਰਾ : ਫਾਸਫੋਰਸ, ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ ਅਤੇ ਮੈਗਨੀਸ਼ੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦੇ ਸੰਸਲੇਸ਼ਣ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੀਜ, ਸਾਬਤ ਅਨਾਜ, ਫਲੀਦਾਰ, ਹਰੀਆਂ ਪੌਦੇਦਾਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਸੋਇਆਬੀਨ ਅਤੇ ਸਮੁੰਦਰੀ ਭੋਜਨ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

★ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਪੂਰਕ : ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦੀ ਕਮੀ ਹੋਣ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪੂਰਕ ਡਾਕਟਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲੈਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਪੌਸ਼ਣ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ

ਭੋਜਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਾ ਕੁਝ ਪੌਸ਼ਣ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਰਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦੇ ਸੋਖਣ ਨੂੰ ਘਟਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :

- ★ ਰੋਟੀ ਬਣਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਟੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛਾਣ ਲਓ।
- ★ ਦਾਲਾਂ ਨੂੰ ਭਿਓਂ ਕੇ ਬਨਾਓ ਅਤੇ ਪਕਾਉਣ ਦੌਰਾਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਬਾਲੋ।
- ★ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਪੁੰਗਰੀਆਂ ਦਾਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ।
- ★ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਬਾਲ ਕੇ ਪਕਾਓ।

ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਦਾਇਤਾਂ :

- ★ ਮੋਟਾਪਾ : ਭਾਰ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਖੋਜ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੇ ਸਾਬਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੋਟੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਰ ਸਿਹਤਮੰਦ ਸੀਮਾ ਵਿਚ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ★ ਢੁੱਕਵੀਂ ਧੁੱਪ ਦਾ ਸੰਪਰਕ : ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਆਸਾਨ ਤਰੀਕਾ ਹੈ, ਢੁੱਕਵੀਂ ਧੁੱਪ ਦਾ ਸੰਪਰਕ। ਆਈ. ਸੀ. ਐਮ. ਆਰ. (ICMR), ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਸਵੇਰੇ 11 ਵਜੇ ਤੋਂ 3 ਵਜੇ ਵਾਲੀ ਧੁੱਪ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ★ ਸਰੀਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀ : ਸਰੀਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੀ ਉੱਚਾ ਪੱਧਰ ਵਿਟਾਮਿਨ ਡੀ ਦੇ ਲੈਵਲ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਹਰ ਹਫਤੇ 150 ਮਿੰਟ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਗਤੀਵਿਧੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੈਰ, ਯੋਗਾ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਸਰਤ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਆਓ ਘਰ ਵਿਚ ਸਿਹਤਮੰਦ ਪੇਅ ਪਦਾਰਥ ਬਣਾਈਏ

ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਤਾਪਮਾਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਾਨੂੰ ਪਾਣੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਪੀਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਖੁਰਾਕੀ ਮਾਹਿਰ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕਮੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੀ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਪੇਅ ਪਦਾਰਥ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਡੱਬਾ ਬੰਦ ਅਤੇ ਕਾਰਬੋਨੇਟਿਡ ਪੇਅ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਘਰ ਵਿਚ ਬਣੇ ਹੋਏ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਿਹਤਮੰਦ, ਕਿਫਾਇਤੀ ਅਤੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹੇਠਾਂ ਕੁਝ ਪੇਅ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ :

- ਸੱਤੂ : ਸਮੱਗਰੀ :**
- ਸੱਤੂ ਪਾਉਡਰ : 20 ਗ੍ਰਾਮ
  - ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ : 1/4 ਚਮਚ
  - ਇਲਾਇਚੀ : 2
  - ਸ਼ੱਕਰ/ਗੁੜ : 25 ਗ੍ਰਾਮ
  - ਪਾਣੀ : 500 ਮਿਲੀਲੀਟਰ
- ਤਰੀਕਾ :**
- ★ ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ ਅਤੇ ਇਲਾਇਚੀ ਨੂੰ ਬਰੀਕ ਪੀਸ ਲਓ ਅਤੇ ਸੱਤੂ ਪਾਉਡਰ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿਉ।
  - ★ ਸ਼ੱਕਰ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਲਓ ਅਤੇ ਪੁਣ ਲਓ।
  - ★ ਸਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਸ਼ੱਕਰ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਓ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਕਸ ਕਰ ਲਓ।
  - ਨੋਟ : ਸੱਤੂ ਪਾਉਡਰ ਜੋ ਭੁੰਨੇ, ਪੀਸੇ ਅਤੇ ਛਾਣ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਕਾਂਜੀ : ਸਮੱਗਰੀ :**
- ਕਾਲੀਆਂ ਗਾਜਰਾਂ : 250 ਗ੍ਰਾਮ
  - ਰਾਈ : 60 ਗ੍ਰਾਮ
  - ਨਮਕ : 30 ਗ੍ਰਾਮ
  - ਲਾਲ ਮਿਰਚਾਂ : 5 ਗ੍ਰਾਮ
  - ਪਾਣੀ : 2 ਲੀਟਰ
- ਤਰੀਕਾ :**
- ★ ਗਾਜਰਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧੋ ਕੇ ਛਿੱਲ ਲਓ ਅਤੇ ਲੰਬੇ-ਲੰਬੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਕੱਟ ਲਓ।
  - ★ ਕੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗਾਜਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਮੱਗਰੀ ਪਾ ਕੇ ਮਲਮਲ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਨਾਲ ਉੱਪਰੋਂ ਬੰਨ ਦਿਓ।
  - ★ ਇਸ ਨੂੰ 4-5 ਦਿਨ ਤੱਕ ਖਮੀਰੀਕਰਣ ਹੋਣ ਲਈ ਪਿਆ ਰਹਿਣ ਦਿਓ। ਕਾਂਜੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੈ।
- ਰਸਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸਿੱਧੂ ਅਤੇ ਪਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਮਾਨਸਾ (ਮੋ.96630-20870)*

ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੱਚੇ ਕਰਕੇ ਲਗਾਏ ਝੋਨੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪਾਣੀ, ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭੂਮੀਗਤ ਪਾਣੀ ਦਾ 10-12% ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਿਚਾਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫਸਲ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰੀ ਘੱਟ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਾਲੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ ਸੌਖਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਵਾਲੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ, ਕੱਚੇ ਕਰਕੇ ਲਗਾਏ ਝੋਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਨਾਲੋਂ, ਕਣਕ ਦਾ ਝਾੜ ਤਕਰੀਬਨ 1.0 ਕੁਇੰਟਲ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2010 ਵਿੱਚ ਸੁੱਕੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਰਾਹੀਂ ਬੀਜੇ ਝੋਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮੱਸਿਆ, ਲੋਹੇ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਵੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਸਾਲ 2020 ਵਿੱਚ ‘‘ਤਰ ਵੱਤਰ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ’’ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਤਰ ਵੱਤਰ ਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਕੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਨਾਲੋਂ ਮੁੱਖ ਫ਼ਰਕ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਰ ਵੱਤਰ ਵਾਲੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਬਿਜਾਈ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਣੀ ਤਕਰੀਬਨ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਅਦ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਕਈ ਫਾਇਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੱਚਤ (15-20%), ਸੂਬੇ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਕਬਾ ਤਰ ਵੱਤਰ ਵਿਧੀ ਲਈ ਅਨੁਕੂਲ, ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਘੱਟ ਹੋਣਾ, ਜੜ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਡੂੰਘੀਆਂ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਤੱਤਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਲੋਹੇ ਦੀ ਘਾਟ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਆਉਣਾ ਆਦਿ। ਸਾਲ 2022 ਦੌਰਾਨ ਤਕਰੀਬਨ 2.0 ਲੱਖ ਏਕੜ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਤਰ ਵੱਤਰ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰੀ ਢੰਗਾਂ, ਮਸ਼ੀਨੀ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਧੀ

ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਫ਼ਸਲ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ, ਪੀ. ਏ. ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ ਮੋ. 75891-66117

ਪਾਣੀ, ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਬੱਚਤ ਲਈ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ

ਲਈ ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਅਨੁਕੂਲ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ। ‘‘ਤਰ ਵੱਤਰ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ’’ ਦੀ ਪੂਰਨ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਉਤਪਾਦਨ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ :

ਢੁੱਕਵੀਂ ਜ਼ਮੀਨ : ਦਰਮਿਆਨੀਆਂ ਤੋਂ ਭਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ (ਰੇਤਲੀ ਮੈਰਾ, ਮੈਰਾ, ਚੀਕਣੀ ਮੈਰਾ, ਭੱਲ ਵਾਲੀ ਮੈਰਾ) ਜੋ ਕਿ ਰਾਜ ਦੇ 87% ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਦੇ ਬਹੁਤ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ। ਹਲਕੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ (ਰੇਤਲੀ, ਮੈਰਾ ਰੇਤਲੀ) ਢੁੱਕਵੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਹੇ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘਾਟ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਫ਼ਸਲੀ ਚੱਕਰ : ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਸਿਰਫ ਉੱਥੇ ਹੀ ਕਰਨ ਜਿੱਥੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੱਚੇ

ਵਾਲੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਜਿਹੜੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਗੰਨਾ, ਮੱਕੀ ਅਤੇ ਨਰਮਾ ਆਦਿ ਬੀਜਿਆ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਢੁੱਕਵੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ : ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਦਰਮਿਆਨਾ ਸਮਾਂ ਲੈ ਕੇ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਢੁੱਕਵੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੱਧਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਹੇਠ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਖੱਪਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਛੇਤੀ ਪੱਕਣ ਕਰਕੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਰਾਲੀ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਾਲੀ ਘੱਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ ਸੌਖੀ ਹੈ।

ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਸਹੀ ਸਮਾਂ : ਜੂਨ

ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੰਦਰਵਾੜਾ (1 ਤੋਂ 15 ਜੂਨ) ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਢੁੱਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਪੀ. ਆਰ-126 ਅਤੇ ਪੂਸਾ ਬਾਸਮਤੀ-1509 ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਜੂਨ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੰਦਰਵਾੜੇ (16 ਤੋਂ 30 ਜੂਨ) ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਝੋਨੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਲੂ ਅਤੇ

ਹੈ ਅਤੇ ਬੀਜ ਨੂੰ ਭਿਉਂ ਕੇ ਬੀਜਣ ਤੇ ਫੁਟਾਰਾ ਜਲਦੀ ਅਤੇ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਲੇਜ਼ਰ ਕਰਾਹੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ : ਲੇਜ਼ਰ ਮੁਤਾਬਿਕ ਲੇਜ਼ਰ ਕਰਾਹੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਲੇਜ਼ਰ ਕਰਾਹੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧੀ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਜਮਤਾ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫ਼ਸਲ ਦਾ ਵਧੀਆ ਪੁੰਗਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੇ ਉੱਗ ਰਹੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਆਕਸੀਜਨ ਦੀ ਘਾਟ ਉੱਚੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਅਤੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਖੁਰਾਕੀ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕ ਦੇ ਚੰਗੇ ਨਤੀਜੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਖੇਤ ਦੀ ਤਿਆਰੀ : ਲੇਜ਼ਰ ਕਰਾਹੇ ਨਾਲ ਖੇਤ ਪੱਧਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਖੇਤ ਨੂੰ ਕਿਆਰੇ ਪਾ ਕੇ ਰੋਣੀ ਕਰੋ। ਜਦੋਂ ਖੇਤ ਤਰ ਵੱਤਰ ਹਾਲਤ (ਸਿੱਲ੍ਹਾ ਖੇਤ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ੀਨ ਚਲ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ) ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹੋਛਾ ਵਾਹ ਕੇ 2 ਵਾਰ ਭਾਰਾ ਸੁਹਾਗਾ (ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਰੇ ਤਿੰਨ ਬੋਰੇ ਸੁਹਾਗੇ ਉੱਪਰ ਰੱਖ ਕੇ) ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਰੰਤ ਬਿਜਾਈ ਕਰ ਦਿਉ।

ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਢੰਗ : ਬਿਜਾਈ ਲਈ ‘ਲੱਕੀ ਸੀਡ ਡਰਿੱਲ’ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਝੋਨੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਅਤੇ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਦੀ ਸਪਰੇ ਨਾਲੋਂ-ਨਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿਉ। ਪਹੀਆ ਵਾਲੀ (ਪ੍ਰੈਸ ਵੀਲ ਯੁਕਤ) ਲੱਕੀ ਸੀਡ ਡਰਿੱਲ ਨਾਲ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ‘ਤੇ ਕਰੰਡ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਬਹੁਤ ਘੱਟ

ਸਾਰਨੀ 1 : ਝੋਨੇ ਦੀ ਖੜ੍ਹੀ ਫ਼ਸਲ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ

ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਦਾ ਨਾਂ	ਮਾਤਰਾ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ	ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ	ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ
ਨੋਮਲੀਗੋਲਡ 10 ਐਸ. ਸੀ. (ਬਿਸਪਾਇਰੀਥੈਕ)	100 ਮਿ.ਲੀ.	ਸਵਾਂਕੀ, ਸਵਾਂਕੀ, ਝੋਨੇ ਦੇ ਮੋਥੇ	2-4 ਪੱਤੇ
ਰਾਈਸ ਸਟਾਰ 6.7 ਈ.ਸੀ. (ਫਿਨਾਕਸਪਰੋਪ-ਪੀ-ਇਥਾਇਲ)	400 ਮਿ.ਲੀ.	ਗੁੜਤਮਧਾਨਾ, ਚੀਨੀ (ਘੋੜਾ) ਘਾਹ, ਚਿੜੀ ਘਾਹ, ਤੱਕੜੀਘਾਹ	2-4 ਪੱਤੇ
ਐਲਮਿਕਸ 20 ਡਬਲਯੂ. ਪੀ. (ਕਲੋਰੀਮਿਯੂਰਾਨ ਇਥਾਇਲ + ਮੈਟਸਲਫੂਰਾਨ ਮਿਥਾਇਲ)	8 ਗ੍ਰਾਮ	ਚੌੜੇ ਪੱਤੀ ਵਾਲੇ ਨਦੀਨ, ਝੋਨੇ ਦੇ ਮੋਥੇ, ਗੰਢੀ ਵਾਲਾ ਡੀਲਾ/ਮੋਥਾ	2-4 ਪੱਤੇ

- ▶ ਨਦੀਨਾਂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਅਵਸਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।
- ▶ ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵੱਤਰ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਕਰੋ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਲਈ ਖੇਤ ਨੂੰ ਵੱਤਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖੋ।
- ▶ ਬਚੇ ਹੋਏ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਕੇ ਜਾਂ ਗੋਡੀ ਕਰਕੇ ਪੁੱਟ ਦਿਉ।

ਮਟਰ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਲੈਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪੱਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੀ. ਆਰ-126 ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਜੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਗੇਤੀ ਬਿਜਾਈ (ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ) ਕਰਨ ਤੇ ਇੱਕ ਤਾਂ ਫੁੱਲ ਪੈਣ ਅਤੇ ਪਰ ਪਰਾਗਨ ਸਮੇਂ ਤਾਪਮਾਨ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਝਾੜ ਘੱਟ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਖੱਪਤ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਗਰਮ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਵਾਸਪੀਕਰਨ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬੀਜ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਅਤੇ ਸੋਧ : ਇੱਕ ਏਕੜ ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ 8-10 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਵਰਤੋ। ਬੀਜ ਨੂੰ 12 ਘੰਟਿਆਂ ਲਈ 2% ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਨਾਈਟ੍ਰੇਟ ਦੇ ਘੋਲ (ਇੱਕ ਏਕੜ ਬੀਜ ਲਈ 200 ਗ੍ਰਾਮ ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ ਨਾਈਟ੍ਰੇਟ 10 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ) ਭਿਉਂ ਕੇ, ਛਾਵੇਂ ਸੁਕਾ ਕੇ, 3 ਗ੍ਰਾਮ ਸਪਰਿੰਟ 75 ਡਬਲਯੂ. ਐਸ. (ਮੈਨਕੋਜ਼ੈਬ + ਕਾਰਬੋਥਾਜਿਮ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 10-12 ਮਿਲੀਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸੋਧ ਲਵੋ। ਬੀਜ ਨੂੰ ਸੋਧ ਕੇ ਬੀਜਣ ਨਾਲ ਬੀਜ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲਦਾ

ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਖੇਤ ਦੀ ਨਮੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਨਤੀਜੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਮਸ਼ੀਨ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਝੋਨਾ ਬੀਜਣ ਵਾਲੀ ਟੇਡੀਆਂ ਪਲੇਟਾਂ ਵਾਲੀ ਟਰੈਕਟਰ ਡਰਿੱਲ ਨਾਲ ਬਿਜਾਈ ਕਰ ਦਿਉ ਅਤੇ ਬਿਜਾਈ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਨਦੀਨ ਨਾਸ਼ਕ ਦਾ ਸਪਰੇਅ ਕਰ ਦਿਉ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦਾ ਝੋਨੇ ਦੀ ਡਰਿੱਲ ਨੂੰ 16 ਤੋਂ 18 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਚੌੜੇ ਪਹਿਏ ਲਗਾ ਕੇ ਪ੍ਰੈਸ ਵੀਲ ਯੁਕਤ ਡਰਿੱਲ ਬਣਾ ਕੇ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਬਿਜਾਈ 20 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰੋ। ਬੀਜ ਸਵਾ ਤੋਂ ਡੇਢ ਇੰਚ ਡੂੰਘਾਈ ‘ਤੇ ਰੱਖੋ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬੱਚਤ ਲਈ ਤਰ ਵੱਤਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਬੈਂਡਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਬੈਂਡ ਪਲਾਂਟਰ ਨਾਲ 67.5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਚੌੜਾਈ ਵਾਲੇ ਬੈਂਡਾਂ (37.5 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਚੌੜੇ ਬੈਂਡ ਅਤੇ 30 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਚੌੜੀ ਖਾਲੀ) ਉੱਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਬੈਂਡ ਕੰਪੈਕਟਰ ਬੈਂਡ ਪਲਾਂਟਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਖਾਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬਾਕੀ ਸਵਾ 10 ‘ਤੇ

ਤਰ-ਵੱਤਰ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਵਾਲਾ ਖੇਤ

ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ

ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ

ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ

ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪੰਜ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ

ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਛੇ ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ

ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਬਨਾਮ ਕੱਚੇ ਵਾਲਾ ਖੇਤ

ਕੇਂਦਰੀ ਭੂਜਲ ਬੋਰਡ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਅਗਲੇ 18 ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਰ ਮਾਹਿਰ ਵੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਧਰਤੀ ਹੇਠੋਂ ਪਾਣੀ ਖਿੱਚਣ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਅਗਲੇ ਲਗਭਗ ਡੇਢ ਦਹਾਕੇ ਤੱਕ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪਰ ਇਹ ਚਿਤਾਵਨੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਤੇ ਹਰ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਪਾਣੀ ਦੇ ਮਨਹੂਸ ਕਾਲ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਗੇ, ਪਰ ਸਾਉਣੀ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕਾਲ ਤਾਂ ਹੁਣੇ 2023 ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ 5 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਧਰਤੀ ਹੇਠੋਂ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਦੀ ਪਾਣੀ ਛੱਡਣ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਤੇ ਚਿੰਤਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਸਾਲ ਦਾ ਛੇਵਾਂ ਮਹੀਨਾ ਬੀਤਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਖਤ ਘਾਟ ਨਾਲ ਜੂਝਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਘਾਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਹਰ ਸਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਜੁਲਾਈ ਤੋਂ ਅਖੀਰ ਅਕਤੂਬਰ ਤੱਕ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਟਿਊਬਵੈਲ ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸਾਇਦ ਲਗਭਗ 8 ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿਣ।

ਇਕ ਅਨੁਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜੋਕੇ ਸਾਲ ਅੰਦਰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਲਵਾਈ ਸਮੇਂ ਲਗਭਗ 35 ਫੀਸਦੀ ਟਿਊਬਵੈਲ ਪਾਣੀ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਗੇ, ਪਾਣੀ ਛੱਡਣ ਵਾਲੇ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਗਭਗ 25 ਫੀਸਦੀ ਕਿਸਾਨ ਐੱਫ-ਸੋਏ

ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਬੰਦ ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ

ਕੁਝ ਹੀ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰੈਗਿਸਤਾਨ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਪੰਜਾਬ

ਮੋਟਰਾਂ ਲਈ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਲੋੜ ਵਧਾ ਕੇ ਬੋਰ ਡੂੰਘਾ ਕਰਕੇ ਬੁੱਤਾ ਸਾਰ ਲੈਣਗੇ, ਪਰ 10 ਫੀਸਦੀ ਛੋਟੇ ਤੇ ਗਰੀਬ ਕਿਸਾਨ ਸਾਇਦ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ਤੇ ਅੱਡੀਆਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਫਾਹਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਹੀ ਕਰਨਗੇ।

2024 ਵਿੱਚ ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ 50 ਫੀਸਦੀ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਸੀਲੇ ਵਰਤ ਕੇ ਕੇਵਲ 10 ਫੀਸਦੀ ਕਿਸਾਨ ਹੀ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਹੋਰ ਲੋੜ ਵਧਾ ਕੇ ਬੋਰ ਡੂੰਘੇ ਕਰਵਾ ਸਕਣਗੇ।

2025 ਵਿੱਚ ਉਪਰੋਕਤ 4 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਛੱਡ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 75 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲਗਭਗ 10 ਫੀਸਦੀ ਕਿਸਾਨ ਹੀ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਲੋੜ ਵਧਾ ਕੇ ਬੋਰ ਡੂੰਘਾ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 2026 ਵਿੱਚ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ 100 ਫੀਸਦੀ ਟਿਊਬਵੈਲ ਪਾਣੀ ਦੇਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਗੇ ਤੇ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਕੁਝ ਕਿਸਾਨ ਜੋ ਅੰਦਾਜ਼ਨ 5 ਫੀਸਦੀ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੀ ਹੋਣਗੇ, ਜੋ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਲੋੜ ਵਧਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਦੇ ਬੋਰ ਹੋਰ ਡੂੰਘੇ ਕਰਵਾ ਸਕਣਗੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 2027 ਤੱਕ ਤਾਂ ਜੇ ਕਿਤੇ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਅਨੁਮੋਨ ਦਾ ਦਾ ਅੱਲਾ ਹੀ ਰਾਖਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ, ਬਿਜਲੀ ਦਾ

ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੋਸਾਝ
ਮੋ. 94632-33991

ਲੋੜ ਵਧਾ ਕੇ ਤੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਦੇ ਬੋਰ ਡੂੰਘੇ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿੱਤੋਂ ਵੱਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਖਰਚੇ ਵੀ ਅਜਾਈ ਜਾਣਗੇ, ਪਾਣੀ ਵੀ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਫਸਲ ਵੀ ਸਾਇਦ ਸੁਕਣਾ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ, ਇੱਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਤਿਆਰ ਕੇ ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਬੀਜਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨਾਲ ਜੂਝਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਕਿਸਾਕਾਰ ਕਈ ਵਾਰਿਸ ਸਾਹ ਦੀਆਂ ਇਹ

ਸਤਰਾਂ ਯਾਦ ਆਉਣਗੀਆਂ - ਨਾਲੇ ਰੰਨ ਗਈ, ਨਾਲੇ ਕੰਨ ਪਾਟੇ, ਆਖਿਰ ਇਸ਼ਕ 'ਚੋਂ ਨਫਾ ਕੀ ਖੱਟਿਆ ਸੂ।

ਅਜਿਹੀ ਸਾਰੀ ਅਵਸਥਾ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਦੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖਰੀਦ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਹੁਣ 2 ਫੀਸਦੀ ਸਾਲ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਨਸੰਖਿਆ ਲਈ ਹੁਣ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 2030 ਤੱਕ 31 ਮਿਲੀਅਨ ਟਨ ਅਨਾਜ ਦੀ ਹੋਰ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ, ਏਸ ਲਈ ਉਹ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖਰੀਦ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ।

ਵੇਟਾਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਫਸੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨੂੰ ਨਿਯਮਬੱਧ ਕਰਨ ਜਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਪਿਆਸ ਨਾਲ ਤੜਫ-ਤੜਫ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣਗੇ ਪਰ ਝੋਨਾ ਬੀਜਣਾ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।

ਅਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਬਾਰਾਨੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀਜੀਆਂ

ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਨਸਿਕ ਪੱਖੋਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਲਈ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਬਾਰਾਨੀ ਖੇਤੀ ਦੀ ਖੋਜ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵੰਡ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਕੰਜ਼ੂਸੀ ਨਾ ਕਰਨ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਜਦ ਝੋਨੇ ਵਰਗੀ ਰਵਾਇਤੀ ਫਸਲ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸਾਹਮਣੇ ਫੋਲਾਈ ਦੀਵਾਰਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਰਠੀਰਤਾ ਨਾਲ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੈ।

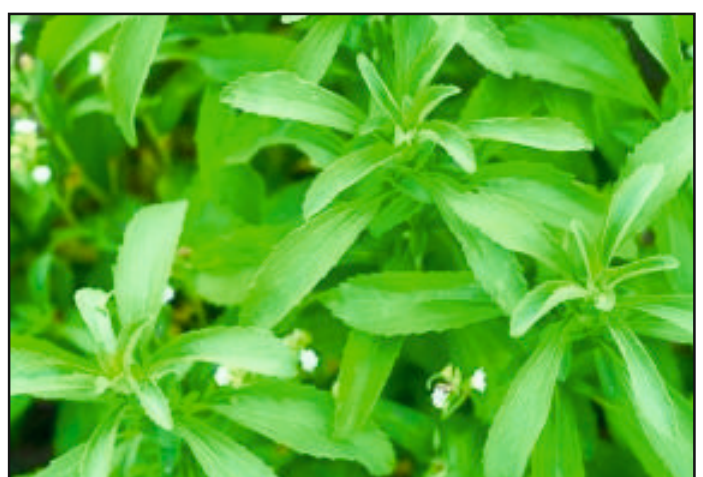
ਪਾਣੀ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਨਾਸ ਮਾਰ ਕੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਠੋਕ-ਠੋਕ ਭਰੀਆਂ ਟਰਾਲੀਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸਾਇਦ ਓਨੀ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਓਹਰੇ ਸਰੋਤ ਸੁੱਕ ਜਾਣ ਨਾਲ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਨੇ ਦੁੱਖ ਭੁਗਤਣੇ ਪੈਣਗੇ।

ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਜੋਕੇ ਹਾਲਾਤ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੁਣ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਪੱਖਪਾਤ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਕੁਦਰਤ ਵਿਚਾਰੀ ਤਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਪਰ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਤੇ ਗਲਤੀਆਂ 'ਤੇ ਕੁਦਰਤ ਕਦੇ ਕੋਈ ਰਿਆਇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਜਾਂ ਹੁਣ ਫੈਸਲਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਗੋਚਰ ਹੈ, ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਵੀ ਰਠੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਸਾਇਦ ਹੀ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਸਕਣ।

ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਹ ਗੱਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਕੇ ਇਸ ਨਾਜ਼ੁਕ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਬਿਰਫ਼ ਦੇ ਉਸ ਟਾਹਣ ਨੂੰ ਆਰੀ ਨਾਲ ਵੱਢ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਉਹ ਆਪ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਸਟੀਵੀਆ ਫਾਰਮਿੰਗ : ਡਾਇਬਿਟੀਜ਼ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ, ਕਿਸਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਮਾਲਾਮਾਲ

ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਿਵਾਇਤੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁਣ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਐਂਸਪੀ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਸ਼

ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਹਰਮਨਪਿਆਰਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਐਂਸਪੀ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਬੜਾਵਾ ਦੇਣ ਕਾਰਣ ਵੀ ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਤਸਾਹਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਾਸ ਨਾਂ ਜੁੜਿਆ ਹੈ ਸਟੀਵੀਆ ਦਾ। ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਸਟੀਵੀਆ ਦੀ ਮੰਗ ਹਰ ਸਾਲ ਵੱਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਇਸ ਦੇ ਸੁੱਕੇ ਪੱਤੇ ਡਾਇਬਿਟੀਜ਼ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਲਈ ਬੇਕਾਰ ਉਤਪਾਦ, ਕੋਲਡ ਡਰਿੰਕਸ ਅਤੇ ਮਠਿਆਈ ਆਦਿ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉੱਚੀ ਕੀਮਤ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸਟੀਵੀਆ ਦੇ ਗੁਣ ਬਿਲਕੁਲ ਉਹੀ ਹਨ, ਜੋ ਤੁਲਸੀ

ਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿੱਠੀ ਤੁਲਸੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ੀਰੋ ਕੈਲੋਰੀ

ਮਿੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐਂਸਪੀ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਉੱਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਝੋਨਾ-ਕਣਕ ਦੇ ਮਕੜਜਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਹੁਣ ਕਿਸਾਨ ਫਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਫਲ-ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਐਂਸਪੀ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਜਲੰਧਰ ਆਦਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਟੀਵੀਆ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕਈ ਵੱਡੇ ਫਾਰਮ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਹੱਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਅਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਈ ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚੀਨੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿੱਠੇ ਸਟੀਵੀਆ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜੀਭ ਦਾ ਸਵਾਦ ਤਾਂ ਬਦਲਿਆ ਹੀ, ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵੀ ਵਧਾਈ ਹੈ।

ਕੈਂਡੀ ਪਲਾਂਟ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਇਹ ਨੈਚੁਰਲ ਸਵੀਟਨਰ

ਡਾਇਬਿਟੀਜ਼ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਵਾਇਤੀ ਚੀਨੀ (ਸ਼ੁਗਰ) ਦੇ ਬਦਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਟੀਵੀਆ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਹਰਮਨਪਿਆਰਤਾ ਹਾਸਿਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਕੁਦਰਤੀ ਸਵੀਟਨਰ ਹੈ, ਜੋ ਸਟੀਵੀਆ ਰੇਬਾਊਡਿਆਨਾ ਬੂਟੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੈਂਡੀ ਪਲਾਂਟ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਵਾਦ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਟੀਵੀਆ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ ਮਿਠਾਸ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੰਠ ਤੋਂ ਬਣੀ ਚੀਨੀ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਸਟੀਵੀਆ ਦੁਗਣੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ

ਮਿੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐਂਸਪੀ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਪੈਮਾਨੇ ਉੱਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਝੋਨਾ-ਕਣਕ ਦੇ ਮਕੜਜਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਹੁਣ ਕਿਸਾਨ ਫਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਫਲ-ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਐਂਸਪੀ ਬੂਟਿਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸੂਬੇ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਜਲੰਧਰ ਆਦਿ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਟੀਵੀਆ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕਈ ਵੱਡੇ ਫਾਰਮ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਹੱਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਅਤੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਈ ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚੀਨੀ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿੱਠੇ ਸਟੀਵੀਆ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜੀਭ ਦਾ ਸਵਾਦ ਤਾਂ ਬਦਲਿਆ ਹੀ, ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਵੀ ਵਧਾਈ ਹੈ।

ਚੀਨ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਉਤਪਾਦਕ, ਜਾਪਾਨ-ਕੋਰੀਆ ਮੁੱਖ ਖਪਤਕਾਰ ਗਲੋਬਲ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਸਟੀਵੀਆ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। 2014 ਵਿੱਚ ਖੁਰਾਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਸਟੀਵੀਆ ਦੀ ਸੰਸਾਰਕ ਖਪਤ ਕਰੀਬ 5,100 ਟਨ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਕਰੀਬ 9,000 ਟਨ ਦਾ ਅੰਕੜਾ ਛੂਹ ਰਹੀ ਹੈ। ਖਾਸ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਾਪਾਨ ਅਤੇ ਕੋਰੀਆ ਸਟੀਵੀਆ ਦੇ ਮੁੱਖ ਖਪਤਕਾਰ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਚੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਉਤਪਾਦਕ ਹੈ। ਕੋਸਲ ਆਫ਼ ਸਾਇੰਟੀਫਿਕ ਐਂਡ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਰਿਸਰਚ ਦੇ ਪਾਲਮਪੁਰ ਸਥਿਤ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਬਾਇਓਰਿਸੋਰਸ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ (ਸੀ.ਐੱਸ.ਆਈ.ਆਰ. - ਆਈ.ਐੱਚ.ਬੀ.ਟੀ.) ਨੇ ਬਿਹਤਰ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਲਈ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਫ਼ਸਲ ਵੱਜੋਂ ਸਟੀਵੀਆ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਟੀਵੀਆ ਦੇ ਫਾਇਦੇ

ਸਟੀਵੀਆ ਵਿੱਚ ਐਂਟੀਆਕਸੀਡੈਂਟ ਯੋਗਿਕ ਲਾਵੋਨੋਈਡਸ, ਟ੍ਰਾਈਟਰਪੇਨੋਸ, ਟੈਨਿਨ, ਕੈਫਿਕ ਐਸਿਡ ਅਤੇ ਕਵੈਕਮੇਟੀਨ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਫਾਈਬਰ, ਪ੍ਰੋਟੀਨ, ਆਇਰਨ, ਪੋਟਾਸ਼ੀਅਮ, ਮੈਗਨੀਸ਼ੀਅਮ, ਸੋਡੀਅਮ, ਵਿਟਾਮਿਨ-ਏ ਅਤੇ ਵਿਟਾਮਿਨ-ਸੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਰ ਘਟਾਉਣ ਅਤੇ ਹੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਰਗਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਈ ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਲਈ ਵੀ ਸਟੀਵੀਆ ਨੂੰ ਠੀਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਿੰਚਾਈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੇਖਭਾਲ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ
ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਟੀਵੀਆ ਦਾ ਬੂਟਾ 5 ਸਾਲ ਤੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ 3-4 ਵਾਰ ਫਸਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਿੰਚਾਈ ਦੇ। ਇੱਕ ਕਿੱਲੋਗ੍ਰਾਮ ਚੀਨੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਗੰਠ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ 1500 ਲੀਟਰ ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਹੀ ਇੱਕ ਕਿੱਲੋਗ੍ਰਾਮ ਸਟੀਵੀਆ ਸਿਰਫ 75 ਲੀਟਰ ਪਾਣੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਚੀਨ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਉਤਪਾਦਕ, ਜਾਪਾਨ-ਕੋਰੀਆ ਮੁੱਖ ਖਪਤਕਾਰ
ਗਲੋਬਲ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿੱਚ ਸਟੀਵੀਆ ਦੀ ਮੰਗ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। 2014 ਵਿੱਚ ਖੁਰਾਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਸਟੀਵੀਆ ਦੀ ਸੰਸਾਰਕ ਖਪਤ ਕਰੀਬ 5,100 ਟਨ ਸੀ, ਜੋ ਹੁਣ ਕਰੀਬ 9,000 ਟਨ ਦਾ ਅੰਕੜਾ ਛੂਹ ਰਹੀ ਹੈ। ਖਾਸ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਾਪਾਨ ਅਤੇ ਕੋਰੀਆ ਸਟੀਵੀਆ ਦੇ ਮੁੱਖ ਖਪਤਕਾਰ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਚੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਉਤਪਾਦਕ ਹੈ। ਕੋਸਲ ਆਫ਼ ਸਾਇੰਟੀਫਿਕ ਐਂਡ ਇੰਡਸਟ੍ਰੀਅਲ ਰਿਸਰਚ ਦੇ ਪਾਲਮਪੁਰ ਸਥਿਤ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ਼ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਬਾਇਓਰਿਸੋਰਸ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ (ਸੀ.ਐੱਸ.ਆਈ.ਆਰ. - ਆਈ.ਐੱਚ.ਬੀ.ਟੀ.) ਨੇ ਬਿਹਤਰ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾ ਲਈ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਫ਼ਸਲ ਵੱਜੋਂ ਸਟੀਵੀਆ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਐਂਸਪੀ ਬੂਟਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਸ ਨੂੰ ਕੀੜਾ ਆਦਿ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਉੱਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿੰਗੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਏਕੜ ਵਿੱਚ ਸਟੀਵੀਆ ਦੇ 25 ਤੋਂ 30 ਗਜ਼ਰ ਤੱਕ ਬੂਟੇ ਸੌਖ ਨਾਲ ਬੀਜੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।
ਡਾ. ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਵੱਲੋਂ ਸਨਮਾਨਿਤ ਗਾਂਧੀ ਲਿਆਏ ਸਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ
ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ੇ ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਕੰਸਲਟੈਂਟ ਰਾਜਪਾਲ ਗਾਂਧੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਟੀਵੀਆ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਕਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਅਤੇ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹਰਿਆਣਾ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਰਾਜਸਥਾਨ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਕਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਸਟੀਵੀਆ ਦੀ ਕਟੌਕਟ ਫਾਰਮਿੰਗ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਟੀਵੀਆ ਦੇ ਬੀਜ ਦੇ ਕੇ ਬਾਏ-ਬੈਕ ਐਗਰੀਮੈਂਟ ਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਫਸਲ ਖੁੱਦ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ। ਗਾਂਧੀ ਮੁੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਡਾ. ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਤੋਂ ਪੁਰਸਕ੍ਰਿਤ (ਸਨਮਾਨਿਤ) ਹਨ।

ਕਿਸਾਨ ਆਮਦਨ ਵਾਧਾ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ

ਸਾਲ 1950 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਪੰਜ ਸਾਲਾ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਅਪਨਾਈਆਂ ਸੀ ਤਾਂ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਵੱਲ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ 75 ਫੀਸਦੀ ਵੱਸੋਂ ਖੇਤੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਦੇਸ਼ ਅੰਨ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮੁਦਰਾ ਨਾਲ ਖੁਰਾਕ ਦਰਾਮਦ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਜਿੱਥੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਪੂੰਜੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਦਰਾਮਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ; ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ 82 ਫੀਸਦੀ ਵੱਸੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਵੱਡੀਆਂ ਵਿਦਿਅਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋਇਆ, ਉੱਥੇ ਉਦਯੋਗਿਕ ਇਕਾਈਆਂ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਲੱਗੀਆਂ। ਇਹ ਵੀ ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਉਹ

ਸੰਤੁਲਿਤ ਵਿਕਾਸ ਹੀ ਵਿਕਾਸ ਗਤੀ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਵਿਕਾਸ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਸੁਸਤੀ ਆਏਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਕਾਸ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇੱਥੇ ਜਾਪਾਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਦੇਣੀ ਬਹੁਤ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਜਾਪਾਨ ਵੀ ਵੱਸੋਂ ਘਣਤਾ ਭਾਰਤ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਵੀ ਜਾਪਾਨ ਦੀ ਔਸਤ ਜੋਤ ਭਾਰਤ ਦੀ ਔਸਤ ਜੋਤ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਪਰ ਜਾਪਾਨ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ 8 ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਜਾਪਾਨ ਵਿਚ ਸਰਬਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਇਕਾਈਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸਥਾਪਿਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਕਿਰਤੀ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਜਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮਦਨ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਖੇਤੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਖਰਚਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵੀ ਵਿਕਸਤ ਹੈ।

ਡਾ. ਸ. ਸ. ਫੀਨਾ

ਬਜਾਇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਘਰ ਆਮਦਨ ਦੁੱਗਣੀ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਵਾਲੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਗੈਰ-ਖੇਤੀ ਪੇਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਪੇਸ਼ੇ ਜਿਵੇਂ ਨੋਕਰੀ, ਠੇਕੇਦਾਰੀ, ਵਪਾਰ ਜਾਂ ਹੁਨਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ਾ ਅਪਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਕਰਜ਼ਾ ਵੀ ਨਹੀਂ।

ਸੰਤੁਲਿਤ ਵਿਕਾਸ ਹੀ ਵਿਕਾਸ ਗਤੀ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਵਿਕਾਸ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਸੁਸਤੀ ਆਏਗੀ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਕਾਸ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇੱਥੇ ਜਾਪਾਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਦੇਣੀ ਬਹੁਤ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਜਾਪਾਨ ਵੀ ਵੱਸੋਂ ਘਣਤਾ ਭਾਰਤ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਵੀ ਜਾਪਾਨ ਦੀ ਔਸਤ ਜੋਤ ਭਾਰਤ ਦੀ ਔਸਤ ਜੋਤ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਪਰ ਜਾਪਾਨ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ 8 ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਜਾਪਾਨ ਵਿਚ ਸਰਬਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਇਕਾਈਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸਥਾਪਿਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਕਿਰਤੀ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਜਾਂ ਦਿਨ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਮਦਨ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਖੇਤੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਖਰਚਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵੀ ਵਿਕਸਤ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਅਰਥ-ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵੱਸੋਂ ਕੋਲ ਦਿਨ ਵਿਚ ਅੱਠ ਘੰਟੇ ਅਤੇ ਸਾਲ ਵਿਚ 300 ਦਿਨ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ; ਇਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। ਉਹ ਕਿਰਤ ਜਿਹੜੀ ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਉਹ ਕੱਲ੍ਹ ਵਾਸਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਪੂਰਨ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹੀ ਆਮਦਨ ਹੀ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ 68 ਫੀਸਦੀ ਵੱਸੋਂ

ਅਨੁਸਾਰ ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਵਾਲੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਿਰਫ 4 ਫੀਸਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਤੱਥ ਇਹ ਸਾਬਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਿਲ ਸਕਣ।

ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਖੇਤੀ

ਫੀਸਦੀ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੈ ਪਰ ਵੱਸੋਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ 1950 ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਇਕ ਖੇਤੀ ਜੋਤ ਦਾ ਔਸਤ ਆਕਾਰ ਜਿਹੜਾ 1950 ਵਿਚ 3.5 ਏਕੜ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਣ ਇਕ ਏਕੜ ਤੋਂ ਵੀ ਥੱਲੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਹੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਹੈ, ਗੈਰ-ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਇੰਨਾ ਵਿਕਸਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ,

ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਖੇਤੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ 4 ਗੁਣਾ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਰਕ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤੀ ਵਾਲੀ ਵੱਸੋਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਖੇਤੀ ਪੇਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਬਦਲਿਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਅਤੇ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਢਾਂਚਾ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਉਪਜ ਇਕ ਸੀਮਾ ਤੱਕ ਹੈ। ਉਝ ਵੀ ਖੇਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਕਹਾਵਤ 'ਬਹੁਤਾਤ ਵਿਚ ਗਰੀਬੀ' ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਖੇਤੀ ਉਪਜ ਦੇ ਵਧਣ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨ ਅਮੀਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਖੇਤੀ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਗੈਰ-ਲਚਕਦਾਰ ਹੈ ਜਾਂ ਉਹ ਵਧਦੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਰਾਕ ਇਕ ਸੀਮਾ ਤੱਕ ਹੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਧ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਵਧਦੀ ਸਗੋਂ ਕੀਮਤਾਂ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਸਰੀ ਤਰਫ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਲਚਕਦਾਰ ਹੈ। ਜੇ ਕੀਮਤਾਂ ਘੱਟ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੰਗ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਜਿਹੜਾ ਵਿਕਸਤ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਉਦਯੋਗਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਆਬਾਦੀ ਉਦਯੋਗਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਸਗੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਪੇਂਡੂ ਢਾਂਚਾ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

2017 ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਕਿਸਾਨੀ ਦੀ ਆਮਦਨ

ਉਦਯੋਗਿਕ ਇਕਾਈਆਂ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣਾ ਕੱਚਾ ਮਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਾਂ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਸਥਾਪਿਤ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਾਮਾਨ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਕਰੀ ਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹੋ ਵਜ੍ਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਅਸੰਤੁਲਨ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ।

1980 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਵੱਲ ਰੁਝਾਨ ਵਧਦਾ ਗਿਆ ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ 68 ਫੀਸਦੀ ਵੱਸੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਛੜੇਪਨ ਨੂੰ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਵਾਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗਰੀਬੀ ਦੀ ਰੇਖਾ ਅਧੀਨ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕੀਤੇ 22 ਫੀਸਦੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਧੀਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਸਤਾ ਅਨਾਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 75 ਫੀਸਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਅਤੇ 50 ਫੀਸਦੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਮਰਾਨਰੇਗਾ (ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਗਾਰੰਟੀ ਐਕਟ) ਅਧੀਨ ਜਿਹੜਾ 100 ਦਿਨ ਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਐਕਟ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਕਰਕੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂ ਜੋ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ। ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ

ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਜਿੱਥੇ ਖੁਰਾਕ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਦਯੋਗਾਂ ਨੇ ਕੱਚਾ ਮਾਲ ਵੀ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਜੇ ਖੇਤੀ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧਦੀ ਤਾਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਵੀ ਤਾਂ ਹੀ ਵਧਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ, ਜੇ ਖੇਤੀ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਵੱਸੋਂ ਨੇ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਵਿਚ ਕਿਰਤ ਸ਼ਕਤੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਜਦੋਂ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਖੇਤੀ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵੱਸੋਂ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਵੱਲ ਲਗਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ 5 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਵੱਸੋਂ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਹੈ; ਬਾਕੀ ਦੀ ਵੱਸੋਂ ਜਾਂ ਉਦਯੋਗਾਂ 'ਤੇ, ਜਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੈ।

ਵੱਸੋਂ ਦੇ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਉਦਯੋਗਾਂ ਵੱਲ ਬਦਲਣ ਦੀਆਂ ਇਹੋ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਸਨ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ ਅਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਵੱਸੋਂ ਦਾ ਅਨੁਪਾਤ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿਚ 60 ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਗੈਰ-ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਵਿਕਸਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਖੇਤੀ ਤੋਂ ਵਿਹਲੀ ਹੋਈ ਵੱਸੋਂ ਜਾਂ ਜਿਹੜੀ ਵੱਸੋਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਕੋਵਿਡ-19 ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ 8 ਕਰੋੜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਉਹ ਕਿਰਤੀ ਸਨ ਜਿਹੜੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਖਤਮ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਪੈਦਲ ਜਾਂ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵਾਪਿਸ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਖਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਬਣਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਹੈ ਕਿ ਉਦਯੋਗਿਕਰਨ ਵਿਚ ਪਿੰਡ ਅਜੇ ਵੀ ਕਿੰਨੇ ਪਿੱਛੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਵੱਸੋਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇ ਵਿਚ ਹੈ ਪਰ ਖੇਤੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਖੇਤੀ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਫਰਕ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਪਛੜ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਸਿਰਫ 14 ਫੀਸਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਲੱਗੀ 60 ਫੀਸਦੀ ਵੱਸੋਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਸਿਰਫ 14 ਫੀਸਦੀ ਆਮਦਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਦੀ 40 ਫੀਸਦੀ ਵੱਸੋਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ 86 ਫੀਸਦੀ ਆਮਦਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ

ਨੂੰ ਦੁੱਗਣੀ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ 2022 ਤੱਕ ਦੁੱਗਣਾ ਕਰਨਾ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਹੋ ਸਕੀ। ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਸਮਝਦਿਆਂ ਖੇਤੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਦੁੱਗਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਪੂਰੇ ਮੌਕੇ ਦੂਰ ਪਰਦੇਸ਼ਾਂ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਬ-ਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਇਕ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਖਬਰ ਛਪੀ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇਕ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਜ਼ੀਰਾ ਛਪਿਆ ਹਜ਼ਾਰ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਵਿਕਿਆ। ਇਕ ਵੀਡੀਓ ਅਜਿਹੀ ਵੀ ਵੇਖੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਬੋਤਮ ਕਿਸਮ ਦਾ ਜ਼ੀਰਾ ਇਕਾਹਟ ਹਜ਼ਾਰ ਤਿੰਨ ਸੌ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕੁਇੰਟਲ ਨੂੰ ਗਿਆ। ਨਿਸ਼ਚੈ ਹੀ ਇਹ ਖਬਰਾਂ ਰੋਚਕ ਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਚਿੰਤਨ

ਡਾ. ਧਰਮ ਸਿੰਘ

ਮੋ. 98889-39808

ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦਾ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਭਾਰੂ ਹੈ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਫਸਲੀ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਉੱਪਰ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਵੀਡੀਓਜ਼ ਮੈਸਲ ਮੀਡੀਆ ਉੱਪਰ ਹਨ ਕਿ, ਕਈ ਕਿਸਾਨ ਰਵਾਇਤੀ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਹਟ ਕੇ ਜੋ ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਵੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਫਸਲੀ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਜਾਂ ਅਲੋਕਾਰੀ ਸ਼ੈਲੀ ਨਹੀਂ।

ਹਲਦੀ ਮਸਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦਵਾਈ ਵੀ। ਕਈ ਵਿਰਲੇ ਟਾਵੇਂ ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਏਸੇ ਵਰਗ ਵਿਚ ਅਦਰਕ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੁੱਕਾ ਅਦਰਕ ਸੁੱਚ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁੜ ਨਾਲ ਰਲਾ ਕੇ ਖਾਧਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜੀਰੀ ਵਿਚ ਵੀ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਪੰਜੀਰੀ ਹਲਵਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਉੱਪਰ ਮਠਿਆਈ ਵਜੋਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਤੇਲ ਬੀਜਾਂ ਵਿਚ ਸਰ੍ਹੋਂ, ਤੋਰੀਆ, ਤਾਰਾਮੀਰਾ, ਅਲਸੀ ਅਤੇ ਅਰਿੰਡ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਗੋਭੀ ਸਰ੍ਹੋਂ ਅਤੇ ਤੋਰੀਆ ਰਲਾ ਕੇ ਬੀਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਤੋਰੀਆ ਪਹਿਲਾਂ ਪੱਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਂਭ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਰ੍ਹੋਂ ਵੀ ਕਣਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੰਜ ਇਕ ਹੀ ਖੇਤ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਹੀ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਦੋ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਪੀਸੀ ਹੋਈ ਅਲਸੀ ਸੌ ਰੁਪਏ ਕਿਲੋ ਤੱਕ ਵਿਕਦੀ ਹੈ। ਅਲਸੀ ਦਾ ਤੇਲ ਵੀ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਤਿਲਾਂ ਦਾ ਤੇਲ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਤੇਲ ਬੀਜਾਂ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਖਰਚੇ ਦੇ ਅਰਿੰਡ ਉਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖਾਲੀ ਥਾਂ, ਨਹਿਰਾਂ, ਸੂਇਆਂ ਦੇ ਬੰਨਿਆਂ, ਰੱਕੜਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਉੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵਪਾਰਕ ਪੱਧਰ ਉੱਪਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ 'ਕਾਸਟਰ ਆਇਲ' ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਰਿੰਡ ਦਾ ਤੇਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਬਜ਼-ਕੁਸ਼ਾ ਵੀ ਹੈ। ਕਾਸਟੋਰੋਲ ਦਵਾਈ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਤੇਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨੂੰ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਹੱਥੀਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਘੱਟ ਗਈ। ਸੰਘਣੀ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਹੱਥੀਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਲੋੜ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਫਸਲੀ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨਤਾ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਉਕਤ ਖਬਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਸਾਲਿਆਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਇਕ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਸਾਲੇ 100 ਫੀਸਦੀ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਸਿਰਫ ਮਸਾਲੇ ਵੇਚ ਕੇ ਹੀ ਲੱਖਾਂ ਨਹੀਂ, ਕਰੋੜਾਂ ਕਮਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪੌਣ ਪਾਣੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸਾਲੇ ਉਗਾਉਣ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ, ਕੀ ਅਸੀਂ ਉਧਰ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ? ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਲਦੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਇਹ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਸਾਲੇ 100 ਫੀਸਦੀ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਸਿਰਫ ਮਸਾਲੇ ਵੇਚ ਕੇ ਹੀ ਲੱਖਾਂ ਨਹੀਂ, ਕਰੋੜਾਂ ਕਮਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪੌਣ ਪਾਣੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸਾਲੇ ਉਗਾਉਣ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ, ਕੀ ਅਸੀਂ ਉਧਰ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ? ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਲਦੀ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਇਕ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਸਾਲੇ 100 ਫੀਸਦੀ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਸਿਰਫ ਮਸਾਲੇ ਵੇਚ ਕੇ ਹੀ ਲੱਖਾਂ ਨਹੀਂ, ਕਰੋੜਾਂ ਕਮਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪੌਣ ਪਾਣੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਸਾਲੇ ਉਗਾਉਣ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੈ, ਕੀ ਅਸੀਂ ਉਧਰ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ?

ਸੌਂਫ, ਅਜਵਾਇਨ ਅਤੇ ਕਰਨੌਲੀ ਇਕ ਵਰਗ ਦੇ ਮਸਾਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਬਤ ਵੀ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੀਸੇ ਹੋਏ ਵੀ। ਸੌਂਫ, ਅਜਵਾਇਨ ਅਤੇ ਸੁੱਚ ਵਾਲਾ ਗੁੜ ਸਾਧਾਰਨ ਗੁੜ ਨਾਲੋਂ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਮਹਿੰਗਾ ਵਿਕਦਾ ਹੈ। ਲੂਣ ਰਲੀ ਅਜਵਾਇਨ ਪੇਟ ਦਰਦ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਦੇਸੀ ਨੁਸਖਾ ਹੈ। ਸੌਂਫ ਉੱਪਰ ਮਿੱਠਾ ਲਗਾ ਕੇ 'ਸਵੀਟ ਡਿਸ਼' ਵਜੋਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਮਨਪਸੰਦ ਖਾਣਾ ਹੈ। ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀ ਕੁਲਚਿਆਂ ਵਿਚ ਸੁਗੰਧੀ ਲਈ ਸੌਂਫ ਦਾ ਪਾਣੀ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅੱਜ ਤੋਂ ਚਾਲੀ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਨੌਲੀ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਕਰਨੌਲੀ ਦਾ ਤੇਲ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਹਨ। ਬੀਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੇਥੀ ਵੀ ਵਰਤੋਂ ਸਬਜ਼ੀ ਵਿਚ ਸੁਆਦ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਸਤੂਰੀ ਮੇਥੀ ਡੱਬੀਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੋ ਕੇ ਦੁਕਾਨਾਂ ਉੱਪਰ ਵਿਕਦੀ ਹੈ। ਹਰੀਆਂ ਅਤੇ ਲਾਲ ਮਿਰਚਾਂ, ਕੁਆਰ ਗੰਦਿਲ ਆਦਿ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਪਾਰਕ ਪੱਧਰ ਉੱਪਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਰੀਆਂ ਅਤੇ ਲਾਲ ਮਿਰਚਾਂ ਲਈ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਆਰ ਗੰਦਿਲ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਲੋਕ 'ਐਲੋਵੀਰਾ' ਕਹਿ ਕੇ ਵਧੇਰੇ ਖੁਸ਼ ਹਨ, ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਬੜੀ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਬਜ਼ੀ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਗੁੱਦੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫਲਾਂ ਦੇ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਈ ਦਵਾਈਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੁੱਕੀਆਂ ਲਾਲ ਮਿਰਚਾਂ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਪੈਕਟਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਬਤ ਅਤੇ ਪੀਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਅਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਟੋਰਾਂ ਵਿਚ ਅਤਿਅੰਤ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਗ ਵਿਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅੰਬ, ਅਨਾਰ, ਲਿੰਬੂ ਅਤੇ ਅੰਗੂਰ ਭਾਵੇਂ ਫਲ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਸਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅੰਬਾਂ ਨੂੰ ਸੁਕਾ ਕੇ ਅੰਬਚੂਰ, ਅਨਾਰ ਦੇ ਦਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਕਾ ਕੇ ਅਨਾਰਦਾਣਾ ਅਤੇ ਕਾਲੇ/ਹਰੇ ਅੰਗੂਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਨੱਕੇ ਅਤੇ ਸੋਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੁਦਰਤੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾ ਸੁਕਾਉਣੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਯੰਤਰ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮਸਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਜ਼ੀਰਾ ਹੈ ਇਸ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਕਾਸ਼ਤ ਰਾਜਸਥਾਨ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਬਾਡਮੇਰ ਅਤੇ ਮਾਰਵਾੜ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਬੀਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇਸ ਦੀ ਮੰਗ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼, ਚੀਨ ਅਤੇ ਖਾੜੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਚੌਲਾਂ, ਬਿਸਕੁਟਾਂ, ਪੇਅ ਜਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਬਚੂਰ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਤਜਰਬਾਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੀਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜ਼ੀਰੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਲਈ ਸਮਾਂ, ਤਾਪਮਾਨ ਅਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਕਣਕ ਜਿੰਨਾ ਹੈ। ਇਕ ਏਕੜ ਉੱਪਰ ਲਾਗਤ ਦਸ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਔਸਤ ਭਾਅ ਵੀ ਮਿਥ ਲਈਏ ਤਾਂ ਦੋ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਆਮਦਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਕਣਕ ਦੇ ਬਦਲ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ

ਵਧੀਆ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੌਸਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਨਵੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਚਰਚਾ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਜ਼ੀਰੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵੱਲ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦੇਣਗੇ। ਰਵਾਇਤੀ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਮਸਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੁਨਾਫਾਖਸ ਹਨ।

ਪੌਦੇ ਕਿਵੇਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ 'ਸਪਰਸ਼'?

ਪੌਦਿਆਂ 'ਚ ਸੰਵੇਦਨਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਗਿਆਨਿਕ ਬਹਿਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਕਈ ਪ੍ਰਯੋਗ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਹਾਲ ਹੀ 'ਚ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਵੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 'ਸੁਣ' ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਪਰਸ਼ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਕ ਅਧਿਐਨ 'ਚ ਖੁਲਾਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪੌਦੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਡੂੰਘਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਸਗੋਂ ਉਹ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਅਤੇ ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਡੂੰਘਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਸਪਰਸ਼ ਦੇ ਦਬਾਅ ਤੱਕ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ 'ਚ ਸਮਰੱਥ

ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਮਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਉਦੋਂ ਕਰ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਖੁਦ ਦਾ ਕੋਈ ਤੰਤਰਿਕਾ ਤੰਤਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਸਟੇਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਅਰਵਾਈ 'ਚ ਹੋਏ ਅਧਿਐਨ 'ਚ ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਤੰਤਰਿਕਾਵਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ 'ਚ ਵੀ ਉਹ ਸਪਰਸ਼ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਧਿਐਨ 'ਚ ਅਜਿਹੇ

ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਕਾਵਾਂ 'ਤੇ ਇਕ ਕੱਚ ਦੀ ਸੋਟੀ ਨਾਲ ਨਜ਼ੁਕ ਸਪਰਸ਼ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਸ਼ਿਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੱਧਮ ਕੈਲਸ਼ੀਅਮ ਸਕਿੰਟ ਭੇਜ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਹੋਰਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਉਦੋਂ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਪੌਦੇ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਕਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੋਟੀ ਦਾ ਦਬਾਅ ਹਟਾਇਆ ਗਿਆ ਉਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਸ਼ਿਕਾਵਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇਜ਼ ਤਰੰਗਾਂ

ਦੀ ਸਵਰੂਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ। ਵਿਗਿਆਨਕ ਉੱਝ ਤਾਂ ਕਾਫੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਪੌਦੇ ਸਪਰਸ਼ 'ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੁਣ ਖਾਸ ਗੱਲ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਡੂੰਘਣ ਅਤੇ ਸਪਰਸ਼ ਦੇ ਰੁਕਣ ਜਾਂ ਹੱਟਣ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਕਿੰਟ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਨਾਲ ਉਹ ਫਰਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਸਪਰਸ਼ ਕਾਇਮ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਦਬਾਅ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੇ ਘਟਣ-ਵਧਣ ਨੂੰ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਬਜ਼ੀ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਿਧਾਂਤ

ਡਾ. ਮੁਨੀਸ਼ ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਡਾ. ਯਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਕੇਂਦਰ, ਐਸ. ਏ. ਐਸ. ਨਗਰ (ਮੋਹਾਲੀ)

ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਚੰਗੇ ਬੀਜ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਚੰਗੇ ਬੀਜ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਬੀਜਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨਕ ਖੋਜਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਅਤੇ ਚੰਗੀ ਗੁਣਵਤਾ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਚੀਜ਼ 'ਉੱਨਤ ਬੀਜ' ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਬੀਜ ਚੰਗਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਲਾਗਤ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਚੰਗੇ ਬੀਜ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਬੀਜ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

- 1. ਅਨੁਵੰਸ਼ਿਕ ਸੁੱਧਤਾ :** ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਬੀਜ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰੰਗ, ਰੂਪ, ਆਕਾਰ ਆਦਿ ਲੱਛਣ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ।
- 2. ਅੰਕੁਰਨ / ਪੁੰਗਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ :** ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਬੀਜ ਦੇ ਵਿੱਚ ਅੰਕੁਰਨ ਜਾਂ ਪੁੰਗਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਟ ਵੱਧ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- 3. ਬੀਜ ਦਾ ਔਸ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ** ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੁਟਿਆਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਫਸਲ ਦੇ ਝਾੜ ਤੇ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- 4. ਭੌਤਿਕ ਸੁੱਧਤਾ :** ਚੰਗੇ ਬੀਜ ਦੇ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਫਸਲ ਦਾ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਬੀਜ, ਨਦੀਨਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਜਾਂ ਕੰਕਰ, ਪੱਥਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਅਸੁੱਧੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- 5. ਨਮੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ :** ਨਮੀ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ

- ਵਾਲੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ :** ਇਹਨਾਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਬਣਾਵਟ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਸਵਪਰਾਗਣ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟਮਾਟਰ, ਮਟਰ, ਮੇਥੀ, ਫਰਾਂਸਬੀਨ ਆਦਿ।
- ★ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪਰਪਰਾਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ :** ਇਹਨਾਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਰ-ਪਰਾਗਣ ਨਾਲ ਸੰਕਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬੈਂਗਣ, ਭਿੰਡੀ, ਮਿਰਚ, ਸ਼ਿਮਲਾ ਮਿਰਚ।
- ★ ਅਦਿਆਦਿਕ ਪਰ-ਪਰਾਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ :** ਇਹਨਾਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚ ਪਰ-ਪਰਾਗਣ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ★ ਹਵਾ ਦੁਆਰਾ ਪਰਾਗਣ :** ਪਾਲਕ, ਚੁਲਾਈ, ਚੁਕੰਦਰ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਹਵਾ ਦੁਆਰਾ ਪਰਾਗਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ★ ਕੀੜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਪਰਾਗਣ :** ਖੀਰਾ ਜਾਤੀ ਦੀ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਗੋਭੀ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਮੂਲੀ, ਗਾਜਰ, ਸਲਗਮ, ਪਿਆਜ਼ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਕੀੜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ

- ਨਦੀਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਪੌਦਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਖੇਤ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕੀੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ, ਉਸੇ ਕਿਸਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਦੂਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਮਟਰ, ਫੁੱਲਗੋਭੀ, ਮੇਥੀ, ਪਾਲਕ, ਪਿਆਜ਼, ਮੂਲੀ, ਗਾਜਰ, ਸਲਗਮ ਅਤੇ ਖੀਰਾ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਫਰਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬੰਦ ਗੋਭੀ, ਸਲਾਦ, ਬੈਂਗਣ, ਮਿਰਚ, ਟਮਾਟਰ, ਭਿੰਡੀ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ ਅੰਤਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸੁੱਧਤਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ :

- 1. ਤਾਪਮਾਨ :** ਤਾਪਮਾਨ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਘੱਟ ਤਾਪਮਾਨ (7 ਸੈ. ਤੋਂ 13 ਸੈ.) ਦੀ ਲੋੜ ਵਾਲੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਸਲਾਦ, ਵਲੈਤੀ ਪਾਲਕ, ਗੋਭੀ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਯੂਰੋਪੀਅਨ ਗਾਜਰ, ਮੂਲੀ ਅਤੇ ਸਲਗਮ। ਮੱਧਮ ਤਾਪਮਾਨ ਦੀ ਲੋੜ (13 ਸੈ. ਤੋਂ 19 ਸੈ.) ਵਾਲੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਟਮਾਟਰ, ਸ਼ਿਮਲਾ ਮਿਰਚ, ਫਰਾਂਸਬੀਨ, ਮਟਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਦੀ ਲੋੜ ਵਾਲੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ (18 ਸੈ. ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ) ਜਿਵੇਂ ਬੈਂਗਣ ਭਿੰਡੀ, ਲੋਬੀਆ ਅਤੇ ਖੀਰਾ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ

ਸਮਾਂ 11-16 ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲੰਬੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਸਮਾਂ 12 ਤੋਂ 14 ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਮੂਲੀ, ਚੀਨੀ ਗੋਭੀ ਆਦਿ। ਤੀਜੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਉਹ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਹਨ; ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲ ਆਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਵੇਂ ਬੈਂਗਣ ਟਮਾਟਰ, ਮਿਰਚ, ਭਿੰਡੀ ਆਦਿ।

3. ਸਿੰਚਾਈ : ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਚੰਗੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਨਮੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਪਰਾਗਣ ਲਈ ਅਤੇ ਬੀਜਾਂ ਨੂੰ ਪੱਕਣ ਵੇਲੇ ਸੁੱਕਾ (ਖੁਸ਼ਕ) ਵਾਤਾਵਰਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬੀਜ ਦੇ ਵਾਧੇ ਹੋਰ ਪੱਕਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ

ਸਬਜ਼ੀ ਦਾ ਨਾਮ	ਦੂਰੀ (ਮੀਟਰ)	
	ਮੂਲ ਬੀਜ	ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਬੀਜ
ਮਟਰ, ਫਰਾਂਸਬੀਨ, ਮੇਥੀ	10	5
ਗੋਭੀ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਪਾਲਕ, ਚੁਕੰਦਰ, ਮੂਲੀ, ਸਲਗਮ	1600	1000
ਭਿੰਡੀ, ਮਿਰਚ, ਸ਼ਿਮਲਾ ਮਿਰਚ	400	200
ਸਲਾਦ	50	25
ਗਾਜਰ	1000	800
ਪਿਆਜ਼, ਖੀਰਾ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ	1000	500
ਬੈਂਗਣ	250	100
ਟਮਾਟਰ	50	25

ਸਬਜ਼ੀਆਂ। ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਤੋਂ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਉੱਤੇ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਪਰਾਗਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਤਾਪਮਾਨ ਤੋਂ ਕੇਹਰੇ ਵਾਲਾ ਅਸਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਲ ਦਾ ਘੱਟ ਬਣਨਾ ਜਿਹੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਬੋਲਟਿੰਗ ਲਈ ਘੱਟ ਤਾਪਮਾਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਬੰਦਗੋਭੀ, ਗਾਜਰ ਆਦਿ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਫੁੱਲਾਂ ਲਈ, ਪਰਾਗਣ ਲਈ ਬੀਜਾਂ ਦੇ ਪੱਕਣ ਲਈ ਗਰਮ ਤਾਪਮਾਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰਾਗਣ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੀਟਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਟਾਕਰਾ ਮੀਂਹ ਨਾਲ ਨਾ ਹੋਵੇ।

4. ਹਵਾ : ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇਜ਼ ਹਵਾ ਜਾਂ ਹਨੇਰੀ ਪੌਦਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਪੌਦੇ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਾਸ਼ਪੀਕਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰਾਗ ਦੇ ਕਣ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੂਰ ਉੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰਾਗਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੀਟਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮਤਾ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੀਜਾਂ ਦੀਆਂ ਫਲੀਆਂ ਝੜ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨੇਰੀ ਚਲਦੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਚਾਹੇ ਪਸ਼ੇ ਉੱਚੇ ਦਰੱਖਤ ਲਗਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

2. ਪ੍ਰਕਾਸ਼ : ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੰਸਲੇਸ਼ਣ ਕਿਰਿਆ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਬਣਨ ਅਤੇ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇਜ਼ ਗਤੀ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੰਸਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਦਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਨਾਲ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬੀਜਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਪਦਾਰਥ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਕੁੱਝ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬੀਨ, ਚੋਲਾਈ ਆਦਿ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ

5. ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ : ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਫਸਲ ਵਿੱਚ ਖਾਦਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਕਾਰਨ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਜਾਂ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਮਧੁਮੱਖੀ ਦੇ ਛੱਤੋ ਰੱਖਣ ਨਾਲ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਵੱਧਦਾ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬੀਜਾਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅੰਕੁਰਨ ਦੀ ਸ਼ਮਤਾ ਜਾਂ ਔਸ ਉੱਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

6. ਬੀਜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੀੜੇ ਜਾਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਪਰਾਗਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵਰਗੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਬੀਜ ਦੀ ਸੁੱਧਤਾ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

★ ਅਦਿਆਦਿਕ ਸਵਪਰਾਗਣ

ਪਰ-ਪਰਾਗਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬੰਦ ਗੋਭੀ, ਪੱਤਾ ਗੋਭੀ, ਗੰਢ ਗੋਭੀ, ਬਰੋਕਲੀ ਆਦਿ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਰ-ਪਰਾਗਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁਕੰਦਰ ਹੋਰ ਪਾਲਕ, ਮਿਰਚ ਹੋਰ ਸ਼ਿਮਲਾ ਮਿਰਚ, ਖਰਬੂਜ਼ਾ ਹੋਰ ਕੱਕੜੀ, ਚੱਪਣ ਕੱਦੂ ਹੋਰ ਕਾਸ਼ੀਫਲ ਵੀ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਪਰ-ਪਰਾਗਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਖੇਤ ਦੀ ਚੋਣ : ਸਾਰੇ ਖੇਤ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ।

1. ਬੀਜ ਉਤਪਾਦਨ ਲਈ ਖੇਤ

ਕੀੜਿਆਂ ਦਾ ਸਫਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਝਾੜ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁਧਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਵੱਧ ਝਾੜ ਲਈ ਗਰਮ ਰੁੱਤ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਕੀੜਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਓ

ਰਹਪਾਲ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ, ਰਾਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਦੇਵੀ, ਸਬਜ਼ੀ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ, ਪੀ. ਏ. ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ (ਮੋ. 96566-62522)

ਕੀੜੇ
ਭਿੰਡੀ :

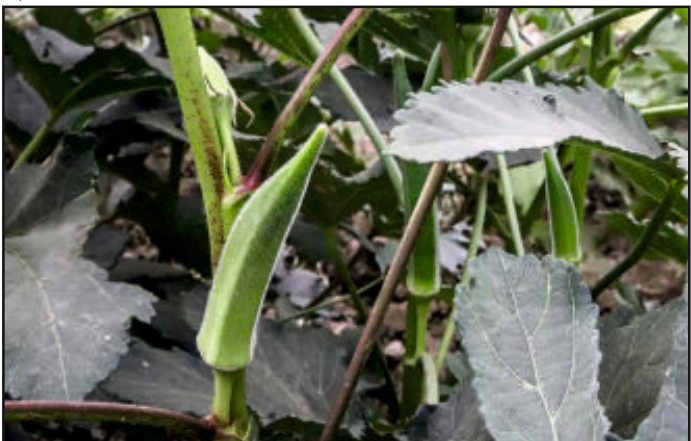
1. **ਜੈਸਿਡ (ਤੇਲਾ)** : ਜੈਸਿਡ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਇਕ ਕੀੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਰਸ ਚੁਸਦਾ ਹੈ

। ਭਿੰਡੀ ਦੀ ਫਸਲ ਤੇ ਤੇਲਾ ਮਈ ਤੋਂ ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਤੇਲੇ ਦੇ ਹਮਲੇ ਕਾਰਨ ਪੱਤੇ ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਪੀਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਤੇ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਮੁੜ ਕੇ ਠੁਠੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੁੱਕ ਕੇ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਰੋਕਥਾਮ : ★ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਫਲ ਤੋੜ ਲਊ ।

★ ਭਿੰਡੀ ਤੇ ਜੈਸਿਡ (ਤੇਲੇ) ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਪੱਧਰ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ । ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਖੇਤ ਨੂੰ 4 ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੋ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 10 ਬੂਟਿਆਂ ਦੇ ਉੱਪਰਲੇ, ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਅਤੇ ਹੇਠਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ 3 ਪੱਤਿਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰੋ । ਜੇਕਰ ਜੈਸਿਡ (ਤੇਲੇ) ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਪੱਤੇ ਤੇ 4 ਬੱਚੇ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ 80

ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਇੱਕੋਟਿਨ 5% (ਲਿੰਮ ਅਧਾਰਿਤ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ) ਜਾਂ 2000 ਮਿਲੀਲਿਟਰ *ਪੀ.ਏ.ਯੂ. ਨਿੰਮ ਦਾ ਘੋਲ ਜਾਂ 40 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਕੋਨਫੀਡੋਰ 17.8 ਐਸ ਐਸ (ਇਮਿਡਾਕਲੋਪ੍ਰਿਡ) ਜਾਂ 40 ਗ੍ਰਾਮ ਐਕਟਾਰਾ 25 ਡਬਲਯੂ ਜੀ (ਥਾਇਆ ਮੈਥੋਕਸਮ) ਜਾਂ 560 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਮੈਲਾਥਿਓਨ 50 ਈ ਸੀ ਜਾਂ 100 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਸੁਮੀਸੀਡੀਨ 20 ਈ ਸੀ

(ਫੈਨਵੇਲਰੇਟ) ਜਾਂ 250 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਰੋਗਰ 30 ਈ ਸੀ (ਡਾਈਮੈਥੇਟ) ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ 100-125 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕਰੋ । ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ 15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਦੁਬਾਰਾ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ ।

★ ਕੋਨਫੀਡੋਰ ਜਾਂ ਐਕਟਾਰਾ ਦੇ ਛਿੜਕਾਅ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਤੱਕ ਫਲ ਨਾ ਤੋੜੋ ।

2. **ਚਿਤਕਬਰੀ ਸੁੰਡੀ** : ਚਿਤਕਬਰੀ ਸੁੰਡੀ ਭਿੰਡੀ ਦੇ ਤਣਿਆਂ ਅਤੇ ਫਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਛੇਦ ਕਰਕੇ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦੇ ਨਾਲ ਫਲ ਕਾਣੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਫਲ ਖਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ ।

ਰੋਕਥਾਮ : ★ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰੇ ਫਲ ਤੋੜ ਲਊ ।

★ ਮੂਢੀ ਕਪਾਹ ਅਤੇ ਹੋਲੀਹੋਕ ਦੇ ਉੱਗੇ ਬੂਟੇ ਪੱਟ ਦਿਓ ਕਿਉਂਕਿ ਫਲ ਛੇਦਕ ਵਾਲੇ ਕੀੜੇ ਇਸ ਬੂਟੇ ਤੇ ਪਲਦੇ ਹਨ ।

★ ਹਮਲੇ ਵਾਲੇ ਫਲ ਲਗਾਤਾਰ ਤੋੜ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਡੂੰਘੇ ਨੱਪ ਦਿਓ ।

★ ਚਿਤਕਬਰੀ ਸੁੰਡੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਕਗਾਰ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ । ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਖੇਤ ਨੂੰ 4 ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡੋ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 10 ਬੂਟਿਆਂ ਤੋਂ ਕਾਣੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰੋ । ਅਗਰ ਅਜਿਹੇ ਫਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 1 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 50 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਕੋਰਾਜਨ 18.5 ਐਸ ਸੀ (ਕਲੋਰਾਐਂਟਰਾਨੀਲੀਪਰੋਲ) ਜਾਂ 200 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਸੁਮੀਪਲੀਉ 10 ਈ ਸੀ (ਪਰਿਡਾਲਾਈਲ) ਜਾਂ 70 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰੋਕਲੋਮ 5 ਐਸ ਜੀ (ਐਮਾਮੈਕਟਿਨ ਬੈਜੋਏਟ) ਜਾਂ 100 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਸੁਮੀਸੀਡੀਨ 20 ਈ ਸੀ (ਫੈਨਵੇਲਰੇਟ) ਜਾਂ 80 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਸਿੰਬ੍ਰੂਸ 25 ਈ ਸੀ (ਸਾਈਪਰਮੈਥਰਿਨ) ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ 100-125 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਕਰੋ ।

★ ਕੋਰਾਜਨ ਦੇ ਛਿੜਕਾਅ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਤੱਕ ਫਲ ਨਾ ਤੋੜੋ ।

3. **ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ** : ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੇ

ਫੈਲਾਅ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਖਾਲੀ ਥਾਂ, ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਖਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਟਾਂ ਅਤੇ ਬੇਕਾਰ ਪਈ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੇ ਬਦਲਵੇਂ ਨਦੀਨਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰੋ ।

★ ਭਿੰਡੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਉੱਪਰ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ।

★ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੇ ਵਧੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਿੰਥੈਟਿਕ ਪਰਿਥਰਾਇਡ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਕਰੋ ।

★ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰ/ਪੱਕੇ ਫਲ ਤੋੜ ਲਓ ।

★ ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 80 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਇੱਕੋਟਿਨ 5% (ਲਿੰਮ ਅਧਾਰਿਤ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ) ਜਾਂ 2000 ਮਿਲੀਲਿਟਰ *ਪੀ.ਏ.ਯੂ. ਨਿੰਮ ਦਾ ਘੋਲ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ 100-125 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕਰੋ ।

4. **ਲਾਲ ਮਕੌੜਾ ਜੂ** : ਮਕੌੜਾ ਜੂ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਸ ਚੁਸਦੀ ਹੈ । ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਬਰੀਕ ਧੱਬੇ ਜਿਹੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਮਗਰੋਂ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਜਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਧੂੜ ਜੰਮ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪੱਤੇ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਰੋਕਥਾਮ : ★ ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 1600 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਧਰੋਕ ਦਾ ਘੋਲ ਜਾਂ 150 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਓਬਰੋਨ 22.9 ਐਸ ਸੀ (ਸਪਾਈਰੀਮੈਸੀਫਿਨ) ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕਰੋ ।

ਬੈਗਾਣ :

1. **ਜੈਸਿਡ (ਤੇਲਾ), ਹੱਡਾ ਭੁੰਡੀ, ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਲਗਾਰਾਂ ਵਿਚ ਮੋਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੁੰਡੀ** : ਇਹ ਕੀੜੇ ਮਈ ਤੋਂ ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਜੈਸਿਡ ਦੇ ਹਮਲੇ ਕਾਰਨ ਪੱਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪੀਲੇ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਤਾਂਬੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹੋ ਕੇ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਬਾਲਗ ਹਰੇ ਰੰਗ ਦੇ ਕੀੜੇ ਬਹੁਤ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ । ਹੱਡਾ ਭੁੰਡੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਵੀ ਪੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਗਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੁੰਡੀ ਦਾ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਉਹ ਮੁਰਝਾ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਝੁੱਕ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਫਲ ਕਾਣੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਰੋਕਥਾਮ : ★ ਕਾਣੇ ਫਲ ਤੋੜ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਦਬਾ ਦਿਓ ।

★ ਬੈਗਾਣਾਂ ਦੀ ਮੋਢੀ ਫਸਲ ਨਾ ਰੱਖੋ ।

★ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੱਕੇ ਫਲ ਤੋੜ ਲਵੋ ।

★ ਬੈਗਾਣ ਦੇ ਫਲ ਅਤੇ ਲਗਾਰਾਂ ਵਿਚ ਮੋਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੁੰਡੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ, ਜਿਉਂ ਹੀ ਕੀੜੇ ਦਾ ਹਮਲਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 80 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਕੋਰਾਜਨ 18.5 ਐਸ ਸੀ (ਕਲੋਰਾਐਂਟਰਾਨੀਲੀਪਰੋਲ) ਜਾਂ 80 ਗ੍ਰਾਮ ਪ੍ਰੋਕਲੋਮ 5 ਐਸ ਜੀ (ਐਮਾਮੈਕਟਿਨ ਬੈਜੋਏਟ) ਜਾਂ 100

ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਸੁਮੀਸੀਡੀਨ 20 ਈ ਸੀ (ਫੈਨਵੇਲਰੇਟ) ਜਾਂ 200 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਰਿਪਕਾਰਡ 10 ਈ ਸੀ (ਸਾਈਪਰਮੈਥਰਿਨ) ਜਾਂ 160 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਡੈਲਿਸ 2.8 ਈ ਸੀ (ਡੈਲਟਾਮੈਥਰਿਨ) ਨੂੰ 100-125 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ 3-4 ਵਾਰੀ 14 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਵਕਫੇ ਨਾਲ ਛਿੜਕੋ ।

★ ਪ੍ਰੋਕਲੋਮ ਦੇ ਛਿੜਕਾਅ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 7 ਦਿਨ ਤੱਕ ਫਲ ਨਾ ਤੋੜੋ ।

★ ਬੈਗਾਣ ਦੀ ਲਗਾਰ ਅਤੇ ਫਲ ਛੇਦਕ ਸੁੰਡੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੂੰ ਅਦਲ ਬਦਲ ਕੇ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

2. **ਮਕੌੜਾ ਜੂ** : ਮਕੌੜਾ ਜੂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਗਰਮ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਕ ਮੌਸਮ (ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ ਜੂਨ) ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਬਰੀਕ ਧੱਬੇ ਜਿਹੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮਗਰੋਂ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਜਾਲੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਧੂਮ ਜੰਮ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੱਤੇ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਰੋਕਥਾਮ : ★ ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ ਜੂਨ ਦੌਰਾਨ ਥੋੜੇ-ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਸਿੰਚਾਈ ਕਰਦੇ ਰਹੋ ਅਤੇ ਔੜ ਨਾ ਲੱਗਣ ਦਿਓ ।

★ ਬੈਗਾਣਾਂ ਦੀ ਮੋਢੀ ਫਸਲ ਨਾ ਰੱਖੋ ।

★ ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 300 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਉਮਾਈਟ 57 ਈ ਸੀ ਨੂੰ 100-150 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ ।

3. **ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ** : ਬੈਗਾਣਾਂ ਵਿਚ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੇ ਬਾਲਗ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਭਿੰਡੀ ਵਾਂਗ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਰੋਕਥਾਮ : ★ ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 1.2 ਲਿਟਰ ਘਰ ਬਣਾਏ *ਪੀ.ਏ.ਯੂ. ਨਿੰਮ ਦਾ ਘੋਲ ਜਾਂ 1500 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਮੱਕੀ/ਚਰੀ/ਬਾਜਰਾ ਦਾ ਰਸ ਜਾਂ ਗੰਭੀਰ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ 200 ਗ੍ਰਾਮ ਡਾਇਕੋਫੈਨੀਲਿਐਨ 50 ਡਬਲਯੂ ਪੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 100-125 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਛਿੜਕੋ ।

ਸ਼ਿਮਲਾ ਮਿਰਚ ਅਤੇ ਮਿਰਚਾਂ

1. **ਥਰਿਪ, ਪੀਲੀ ਜੂ ਅਤੇ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ** : ਇਹ ਮਿਰਚ ਅਤੇ ਸ਼ਿਮਲਾ ਮਿਰਚ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਕੀੜੇ ਹਨ । ਥਰਿਪ ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਧੱਬੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੁੱਲ ਪੈਣ ਸਮੇਂ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਪੀਲੀ ਜੂ ਪੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਫਲ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਰਸ ਚੁਸਦੀ ਹੈ । ਪੱਤਿਆਂ ਤੇ ਜਾਲੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਪੱਤੇ ਸੁੱਕ ਕੇ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੇ ਬਾਲਗ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਮਿਰਚਾਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਰਸ ਚੁਸਦੇ ਹਨ ।

ਰੋਕਥਾਮ : ★ ਮਾਈਟ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ *ਧਰੋਕ ਦੇ 1600 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਘੋਲ ਜਾਂ 150 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਓਬਰੋਨ 22.9 ਐਸ ਸੀ (ਸਪਾਈਰੀਮੈਸੀਫਿਨ) ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕਰੋ ।

2. **ਫਲ ਦਾ ਗੜ੍ਹਾਂ** : ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਫਲ ਵਿਚ ਛੇਦ ਕਰਕੇ ਫਲ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਰੋਕਥਾਮ : ★ ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 50 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਕੋਰਾਜਨ 18.5 ਐਸ ਸੀ (ਕਲੋਰਾਐਂਟਰਾਨੀਲੀਪਰੋਲ) ਜਾਂ 50 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਟਰੇਸਰ 45 ਐਸ ਸੀ (ਸਪਾਈਰੀਮੈਸੀਫਿਨ) ਨੂੰ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ ।

★ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰ/ਪੱਕੇ ਫਲ ਤੋੜ ਲਓ ।
★ ਕਾਣੇ ਫਲ ਤੋੜ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਦਬਾ ਦਿਓ ।

* **ਘਰ ਬਣੇ ਨਿੰਮ/ਧਰੋਕ ਦਾ ਘੋਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ** : ਚਾਰ ਕਿਲੋ ਨਿੰਮ/ਧਰੋਕ ਦੀਆਂ ਕਰੂੰਬਲਾਂ (ਪੱਤੇ, ਹਰੀਆਂ ਟਹਿਣੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿੱਮਲੀਆਂ) ਨੂੰ 10 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ 30 ਮਿੰਟ ਲਈ ਉਬਾਲੋ । ਇਸ ਘੋਲ ਨੂੰ ਕੱਪੜ ਛਾਣ ਕਰ ਲਓ ਅਤੇ ਤਰਲ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਮਾਤਰਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ ।

ਸੈਫਾਇਰ ਕ੍ਰਾਪ ਸਾਇੰਸ ਵੱਲੋਂ ਡੀਲਰ/ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਟਰ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਆਯੋਜਨ

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਖੇਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਕੰਪਨੀ ਸੈਫਾਇਰ ਕ੍ਰਾਪ ਸਾਇੰਸ (Saffire Crop Science) ਵੱਲੋਂ ਨਿਰਵਾਣਾ ਹੋਟਲ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਡੀਲਰਾਂ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਟਰਾਂ ਲਈ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 125 ਤੋਂ ਵੱਧ ਡੀਲਰਾਂ,

ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਟਰਾਂ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਸੀ. ਐ. ਓ. ਸ਼੍ਰੀ ਅਨਿਲ ਨਿਰਵਾਲ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਨਿਰਵਾਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੰਬੰਧਨ ਵਿੱਚ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਉਪਲੱਬਧੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਸਾਰੇ ਡੀਲਰ/ਡਿਸਟਰੀਬਿਊਟਰਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੌਂਸਲਾ ਅਫਜ਼ਾਈ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਫਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ, ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ 34 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਕੰਪਨੀ ਕ੍ਰਿਸਟਲ ਕ੍ਰਾਪ

ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਲਿਮਟਿਡ ਵੱਲੋਂ ਐਗਰੋ ਕੈਮੀਕਲ ਰਿਟੇਲ ਸੈਫਾਇਰ ਕ੍ਰਾਪ ਸਾਇੰਸ ਦੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੈਫਾਇਰ ਕੋਲ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ, ਉੱਲ੍ਹੀਨਾਸ਼ਕਾਂ, ਨਦੀਨ-ਨਾਸ਼ਕਾਂ, ਪੌਦ ਵਧਾਊ ਸਹਿਤ 50 ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦਾ ਪੋਰਟਫੋਲੀਓ ਹੈ। (ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਏ. ਐਸ. ਵਧਵਾ)

138 'ਚੋਂ 110 ਬਲਾਕਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਅਤਿ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਨਾ ਬਚਾਇਆ ਤਾਂ ਵਧੇਰਾ ਸੰਕਟ

ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅੰਨ ਭੰਡਾਰ 'ਚ 50 ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ 'ਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਪਾਣੀ ਕੱਢੇ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸੂਬੇ 'ਚ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਸੂਬੇ ਦੇ 138 ਬਲਾਕਾਂ 'ਚ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਬਲਾਕ ਅਤਿ-ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਸਥਿਤੀ ਵਾਲੇ ਬਲਾਕਾਂ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ 4 ਬਲਾਕ ਸਵਿਦਨਸ਼ੀਲ ਅਤੇ 2 ਬਲਾਕ ਅਰਧ-ਸਵਿਦਨਸ਼ੀਲ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਹਨ। ਸੂਬੇ 'ਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਹਰ ਸਾਲ 2 ਤੋਂ 4 ਮੀਟਰ ਡੂੰਘਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ 20 ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਖਤਰਨਾਕ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਕਬੇ 'ਚੋਂ 83 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਬੇ 'ਚ ਟਿਊਬਵੈੱਲ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਅੰਕੜਾ 14 ਲੱਖ 76 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੇ ਸੀਜ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਿਊਬਵੈੱਲਾਂ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਪਾਣੀ ਧਰਤੀ

'ਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਲਸਿਲੇ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਵੇਂ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਰਕਾਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਮੋੜਨ 'ਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਸ ਸੀਜ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਹੇਠ ਰਕਬਾ

ਵਧਣ ਦੇ ਆਸਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮਾਹਰ ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਲਗਾਤਾਰ ਘਟਣ ਦਾ ਕਈ ਕਾਰਨ ਮੰਨਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਫਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਝੋਨੇ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਹੇਠ ਰਕਬਾ ਵੱਧ ਹੋਣਾ, ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਘਾਟ ਹੋਣਾ, ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਵਾਇਤੀ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ

ਫਸਲਾਂ ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ।

ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਾਗਰੂਕ

ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ

ਧਰਤੀ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾ ਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਝੋਨੇ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ 20 ਫੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵੱਧ ਬਚਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਰਸਾਤਾਂ ਦਾ 15 ਫੀਸਦੀ ਪਾਣੀ ਵੱਧ ਧਰਤੀ 'ਚ ਰਿਸਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਾਣੀ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਝੋਨੇ ਦੀ ਬਾਸਮਤੀ ਕਿਸਮ ਲਗਾਉਣ ਅਤੇ ਮੱਕੀ ਸਮੇਤ ਹੋਰਨਾਂ ਫਸਲਾਂ ਬੀਜਣ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਸਬੰਧੀ ਜਾਗਰੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 1500 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੀ ਮਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਉੱਘੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵੀ ਉਪਕਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸੂਬੇ 'ਚ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਇਸ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਘੱਟ ਜਾਣਾ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਖਤਰੇ ਦੀ ਘੰਟੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਣੀ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸਾਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਰਨ, ਉਥੇ ਹੀ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕ ਦਾ ਵੀ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜੋ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਲਈ ਵੀ ਪਾਣੀ ਬਚ ਸਕੇ।

ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਭਾਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਯੂਨੀਅਨ ਡਕੋਂਦਾ ਦੇ ਬਲਾਕ ਸਨੌਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਕੱਕੇਪੁਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੇਵਲ ਕਿਸਾਨ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਸਗੋਂ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪਾਣੀ ਬਚਾਉਣ ਪ੍ਰਤੀ ਅਵੇਸਲਾਪਨ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਤਾਂ ਝੋਨੇ ਦੇ ਸੀਜ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਤੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਅਜਾਈ ਵਰਹਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਮੰਡੀਕਰਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਝੋਨਾ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਵੇ ਅਤੇ ਸਹੀ ਮੰਡੀਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੇ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਫਰ

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਵਟਸਐਪ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ

ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ

ਸਿਰਫ **100/-** ਰੁਪਏ

Kheti Duniyan

ਚੰਦੇ ਭਰਨ ਲਈ QR ਕੋਡ ਸਕੈਨ ਕਰੋ।

ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਚੰਦਾ ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬੈਂਕ ਆਫ ਬੜੋਂਦਾ ਖਾਤਾ ਨੰ. 01000200000551

IFSC Code BARB0PATIAL ਸਿੱਧੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਚੰਦੇ

ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ **500/-** ਰੁਪਏ

ਦੋ ਸਾਲ ਲਈ **800/-** ਰੁਪਏ

ਖੇਤੀ ਦੁਨੀਆਂ

ਕੇ. ਡੀ. ਕੰਪਲੈਕਸ, ਗੁਰੂਸ਼ਾਲਾ ਚੌਡ, ਨੇੜੇ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਾਰਕਿਟ, ਪਟਿਆਲਾ-147001

ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ : ਮੋ. 90410-14575

Website : www.khetiduniyan.in

E-mail : kdpublications@yahoo.co.in

ਮਿਰਚ ਦੀ ਫਸਲ ਦੇ ਕੀੜੇ-ਮਕੋੜਿਆਂ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਅਤੇ ਸਰਵਪੱਖੀ ਰੋਕਥਾਮ

ਮਿਰਚਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀੜੇ-ਮਕੋੜੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਫਸਲ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਥਰਿਪ, ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ, ਚੇਪਾ, ਪੀਲੀ ਜੂੰ ਅਤੇ ਫਲ ਦਾ ਗੜ੍ਹਿਆਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀੜੇ ਮਕੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸਰਵਪੱਖੀ ਰੋਕਥਾਮ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀ ਖਰਚਾ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਥਰਿਪ

ਮਾਦਾ ਗੁਰਦੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਅੱਡੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਇਕੱਲੇ ਇਕੱਲੇ ਪੌਦੇ ਦੀ ਹਰੀ ਝਿੱਲੀ ਜਾਂ ਜਾਲੀ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਬੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਵਾਨ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਪੱਤੇ ਨੂੰ ਉੱਪਰੋਂ ਝਿਰੜ ਕੇ ਵਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਚੂਸਦੇ ਹਨ। ਕੀੜੇ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਰਸ ਚੂਸਣ ਨਾਲ ਪੱਤੇ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਖਾਕੀਪਣ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਚਮਕਦਾਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਬੂਟਿਆਂ ਦਿਆਂ ਪੱਤਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਰਸ ਚੂਸਣ ਕਰਕੇ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਥਰਿਪ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ

ਲਈ 250 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਰੀਜੈਂਟ 5 ਐਸ ਸੀ (ਫਿਪਰੋਨਿਲ) ਨੂੰ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ

ਇਹ ਬਹੁ-ਫਸਲੀ ਕੀੜਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਫਸਲਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਦੀਨਾਂ ਉੱਪਰ ਵੀ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬੱਚੇ ਹਲਕੇ ਪੀਲੇ, ਗੋਲਾਕਾਰ ਅਤੇ ਸੁਸਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਅਕਸਰ ਪੱਤੇ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਝੁੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਕੀੜਾ ਮਿਰਚਾਂ ਵਿਚ ਪੱਤਾ ਮਰੋੜ ਬਿਮਾਰੀ (ਲੀਫ ਕਰਲ) ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਣੂ ਰੋਗ ਹੈ, ਨੂੰ ਵੀ ਫੈਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਅਸਰ ਨਾਲ ਪੱਤੇ ਉੱਪਰ ਜਾਂ ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਿਮਾਰੀ ਵਾਲੇ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਫਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 160 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਡੈਟਾ 10 ਈ ਸੀ (ਪਾਈਰੀਥਰੋਕਸੀਫਿਨ) ਨੂੰ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਚੇਪਾ (ਏਫਿਡ)

ਮਿਰਚਾਂ ਉੱਪਰ ਰਸ ਚੂਸਣ ਵਾਲੇ ਕੀੜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚੇਪਾ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਬਾਲਗ ਦੋਨੋਂ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਰਸ ਚੂਸਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਬੂਟਿਆਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਮਲੇ ਕਾਰਨ ਨਵੀਆਂ ਕਰੁੰਬਲਾਂ ਮੁਰਝਾਅ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਚੇਪੇ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 250 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਰੀਜੈਂਟ 5 ਐਸ ਸੀ (ਫਿਪਰੋਨਿਲ) ਜਾਂ 160 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਡੈਟਾ 10 ਈ ਸੀ (ਪਾਈਰੀਥਰੋਕਸੀਫਿਨ) ਨੂੰ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।

ਪੀਲੀ ਜੂੰ

ਇਹ ਮਿਰਚ ਅਤੇ ਸ਼ਿਮਲਾ ਮਿਰਚ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਕੀੜੇ ਹਨ। ਇਸਦੇ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਬਾਲਕ ਪੱਤਿਆਂ ਦਾ ਰਸ ਚੂਸਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਫਸਲ ਦਾ ਝੜ

ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦੀ,
ਕੀਟ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿਭਾਗ,
ਪੀ. ਏ. ਯੂ., ਲੁਧਿਆਣਾ
ਮੋਬਾਇਲ : 81460-39400

ਕਾਫੀ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਮਾਈਟ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 5 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਨਿੰਮ ਦੀਆਂ ਨਿਮੋਲੀਆਂ ਦੇ ਪਾਊਡਰ ਦਾ ਘੋਲ ਜਾਂ 200 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਓਮਾਈਟ 57 ਈ ਸੀ (ਪ੍ਰੋਪਰਜਾਈਟ) ਜਾਂ 100 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਓਬਰੇਨ 22.9 ਐਸ

ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ।
ਫਲ ਦਾ ਗੜ੍ਹਿਆਂ

ਇਹ ਮਿਰਚਾਂ ਉੱਪਰ ਪਾਇਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਕੀੜਾ ਹੈ ਜੋ ਮਿਰਚਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਟਮਾਟਰ, ਛੋਲੇ, ਨਰਮਾ, ਬਰਸੀਮ ਆਦਿ ਦਾ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੁੰਡੀਆਂ ਫਲ ਵਿਚ ਛੇਕ ਕਰਕੇ ਫਲ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਫਲ ਮੰਡੀਕਰਣ ਅਤੇ ਖਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ।

ਰੋਕਥਾਮ : ਫਲ ਦੇ ਗੜ੍ਹਿਆਂ ਦੀ

ਸੀ (ਸਪਾਈਰੋਮੈਸੀਫਿਨ) ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕਰੋ। ਨਿਮੋਲੀਆਂ ਦੇ ਪਾਊਡਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿੰਮ ਦੀਆਂ ਨਿਮੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਛਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਕਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੀਸ ਲਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ 5 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਪਾਊਡਰ ਨੂੰ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ 12 ਘੰਟੇ ਲਈ ਭਿਉਂ ਕੇ ਰੱਖੋ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕੱਪੜ ਛਾਣ ਕਰ ਲਓ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ

ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ 50 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਕੋਰਾਨ 18.5 ਐਸ ਸੀ (ਕਲੋਰਾਐਟਰਾਨਿਲੀਪਰੋਲ) ਜਾਂ 50 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਟਰੇਸਰ 45 ਐਸ ਸੀ (ਸਪਾਈਰੋਮੈਡ) ਜਾਂ 250 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਰੀਜੈਂਟ 5 ਐਸ ਸੀ (ਫਿਪਰੋਨਿਲ) ਨੂੰ 100 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਛਿੜਕਾਅ ਕਰੋ। ਛਿੜਕਾਅ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰ/ਪੱਕੇ ਫਲ ਤੋੜ ਲਓ ਅਤੇ ਕਾਣੇ ਫਲ ਤੋੜ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਦਬਾ ਦਿਓ।

ਹਰੀ ਮਿਰਚ ਦਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਭਾਅ, ਸੁੱਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਰਖ ਹੋਵੇਗਾ

ਇਸ ਵਾਰ ਹਰੀ ਮਿਰਚ ਦਾ 10 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮੁੱਲ, ਕਿਸਾਨ ਬੋਲੇ - ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਤੇ 15 ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਲਾਗਤ

ਮਿਰਚ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਾਰ ਹਰੀ ਮਿਰਚ ਦਾ ਵਧੀਆ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਵਾਰ ਉਮੀਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਸੁੱਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਾਲ ਮਿਰਚ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਮੁਨਾਫਾ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਤਿਆਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰੀ ਮਿਰਚ ਦਾ ਭਾਅ 10 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੁੱਲ ਵਿੱਚ ਮਿਰਚ ਵੇਚਣ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੁੱਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 100 ਰੁਪਏ ਕਿਲੋ ਤੱਕ ਦਾ ਭਾਅ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਮਿਰਚ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦਾ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਲ ਮਿਰਚ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੱਦਦਗਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਕਿਸਾਨ ਮਿਰਚ ਨੂੰ ਸੁਕਾਉਣ ਲਈ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਪਿੰਡ ਹਥੀਬਕੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਏਕੜ ਮਿਰਚ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਦੀ ਲਾਗਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸਾਨ ਠੇਕੇ 'ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਗਣੀ ਲਾਗਤ ਲਗਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਜੇਕਰ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ 20 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਦਾ ਮੁੱਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਘਾਟਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ

ਤੇ ਹਰੀ ਮਿਰਚ 20 ਤੋਂ 30 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਤੱਕ ਵਿਕ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਫਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਮਿਰਚ

ਦੀ ਤੁੜਵਾਈ ਹੀ 5 ਰੁਪਏ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਖਰਚ ਅਲੱਗ ਤੋਂ। ਕਿਸਾਨ ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਰੀ ਮਿਰਚ ਦਾ ਮੁੱਲ ਘੱਟ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਹੁਣ ਮਿਰਚ ਨੂੰ ਸੁਕਾ ਕੇ ਵੇਚਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਘਾਟਾ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ।

ਟਿਕਾਊ ਹੈ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੀ ਮਿਰਚ, ਦਿੱਲੀ ਸਮੇਤ ਕਈ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਮੰਗ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਮਿਰਚ ਟਿਕਾਊ

ਹੈ। ਜਲਦ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਮਿਰਚ ਲੋਕਲ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਵੇਚੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦਿੱਲੀ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਨਾਲ-

ਨਾਲ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੂਜੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸਦੀ ਚੰਗੀ ਮੰਗ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਬਜ਼ੀ ਮੰਡੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਸ਼ੋਕ ਪਸਰੀਜਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਜਰਾਤ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸਹਿਤ ਕਈ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਹਰ ਸਾਲ ਮਿਰਚ ਭੇਜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਇੱਥੇ ਮਿਰਚ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਮਿਰਚ ਦੀ ਫਸਲ ਪੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਹਰੀ ਮਿਰਚ ਦੀ ਖਪਤ ਕਈ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀ

ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਐਮ. ਟੀ. ਮਿਰਚ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ, 15 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ

ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਐਮ. ਟੀ. ਮਿਰਚ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਏਕੜ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਮਿਰਚ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੰਢੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਛੋਟੇ ਕਿਸਾਨ ਮਿਰਚ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿਕਾਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਡਾ. ਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਿਰਚ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਮੰਡੀਕਰਨ ਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਭਿੰਨ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਤਾਂਕਿ ਮਿਰਚਾਂ ਦੀ ਮੰਡੀਕਰਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਬੇਹਤਰ ਹੋ ਸਕੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿੱਤ ਮੁੱਲ ਮਿਲ ਸਕਣਗੇ।

ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਗਰਮੀ ਨਾ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਿਰਚ ਦੀ ਫਸਲ ਹਾਲ ਹੀ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲੋਕਲ ਮਿਰਚ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਮਿਰਚ ਦੀ ਮੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਵਾਜਾਈ ਦਾ ਖਰਚ ਇੰਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਵਿਦੇਸ਼ ਭੇਜਣ ਦੀ ਹੈ ਤਿਆਰੀ
ਇਸ ਵਾਰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਨੂੰ ਚਿੱਲੀ ਕਲੱਸਟਰ ਵਜੋਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਮਿਰਚ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਜਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਉਪ-ਨਿਰਦੇਕ ਡਾ. ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਮਿਰਚ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਇੰਨੀ ਚੰਗੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੱਕ ਮੰਗ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਮਿਰਚ ਉਤਪਾਦਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਮੰਡੀਕਰਨ ਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇੰਨੀ ਖਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ, ਇਸ ਲਈ ਨਿਰਯਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿੱਤ ਮੁੱਲ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਸ ਪੂਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੱਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਸਰਟਿਸ ਐਗਰੀਸਾਇੰਸ ਲਿਮ. ਵੱਲੋਂ ਰਸ ਚੂਸਕ ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਕਾਰਗਰ ਉਤਪਾਦ ਹਿਦੇਕੀ ਲਾਂਚ

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਭਾਰਤ ਸਰਟਿਸ ਐਗਰੀ ਸਾਇੰਸ ਲਿਮਟਿਡ (ਬੀ ਸੀ ਏ), ਮਿਤਸੁਬੀ ਐਂਡ ਕੰਪਨੀ ਲਿਮਟਿਡ (ਜੋ ਕਿ ਜਪਾਨ ਦੀ ਇਕ ਸਮੂਹ ਕੰਪਨੀ) ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਪਣੇ 140 ਚੈਨਲ-ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ਾਰੀ ਵਿੱਚ ਜਲੰਧਰ ਵਿਖੇ ਹਿਦੇਕੀ ਨੂੰ ਲਾਂਚ ਕਰਕੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਮੀਲ-ਪੱਥਰ ਜੋੜਿਆ।

ਹਿਦੇਕੀ ਜਾਪਾਨੀ ਕੁਆਲਿਟੀ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਉਤਪਾਦ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਵਿਆਪਕ-ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਰਸ ਚੂਸਣ ਵਾਲੇ ਕੀੜਿਆਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਿਦੇਕੀ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀਗਤ ਅਤੇ ਟ੍ਰਾਂਸਲੈਮੀਨਰ ਐਕਸ਼ਨ ਹੈ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਹੈ।

ਹਿਦੇਕੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਰਤ ਸਰਟਿਸ ਐਗਰੀਸਾਇੰਸ ਲਿਮਟਿਡ ਨੇ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ 7 ਹੋਰ ਉਤਪਾਦ ਲਾਂਚ ਕੀਤੇ। ਲਾਂਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਰ

7 ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਉਤਪਾਦ ਵੀ ਲਾਂਚ

ਉਤਪਾਦ ਸਨ ਕ੍ਰੀਜ਼ (ਨਦੀਨਨਾਸ਼ਕ), ਬ੍ਰਾਂਡਿਸ (ਨੋਨ-ਸਿਲੈਕਟਿਵ ਹਰਬੀਸਾਈਡ), ਬੋਚ (ਵਿਆਪਕ ਸਪੈਕਟ੍ਰਮ ਲੇਪੀਡੋਪਟੇਰਨ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ), ਜਾਡੂ (ਬੋਰਰ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ), ਰੁਜ਼ਾਨ (ਦੇਹਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਲੱਖਣ ਉੱਲੀਨਾਸ਼ਕ), ਵਿਨਟਾਜ਼ੇਨ (ਲੇਪੀਡੋਪਟੇਰਨ ਅਤੇ ਚੂਸਣ ਵਾਲੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ) ਅਤੇ ਵੇਸਟਾਰ (ਪੌਦਾ ਵਿਕਾਸ ਰੈਗੂਲੇਟਰ) ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਸਰਟਿਸ ਐਗਰੀਸਾਇੰਸ ਲਿਮਟਿਡ ਦੇ

ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸ਼੍ਰੀ ਕਿਮਹਾਈਡ ਕੋਡੋ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰੀਨ ਨਾਲ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਵਿਜ਼ਨ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਵਿਜ਼ਨ 'ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨ ਨਾਲ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਲਿਆਉਣਾ' ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਚ ਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਵਿਤਰਕਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਮਿਸ਼ਨ 'ਟਿਕਾਊ ਖੇਤੀ ਲਈ ਹੱਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬੀ ਸੀ ਏ ਕੋਲ ਪਾਈਪਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਹੋਰ 12 ਨਵੇਂ ਉਤਪਾਦ ਹਨ, ਜੋ 2024 ਤੋਂ ਬਾਅਦ 9(3) ਵਜੋਂ ਲਾਂਚ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਸ਼੍ਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਕੋਸ਼ਲ (ਸੀਨੀਅਰ ਵਾਈਜ਼ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ,

ਸੇਲਜ਼) ਨੇ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਬੀ. ਸੀ. ਏ. ਸਾਡੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਿਤ ਅਤੇ ਅਪਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਦਿਨੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਰਮਾ (ਡੀ ਜੀ ਐਮ, ਸੇਲਜ਼, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਨੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2023-24 ਲਈ ਬੀ. ਸੀ. ਏ. ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ, ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਰਣਨੀਤੀ ਅਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਯੋਗੇਸ਼ ਸਿੰਘ (ਉਤਪਾਦ ਪ੍ਰਬੰਧਕ) ਨੇ ਹਿਦੇਕੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਤਪਾਦਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ। ਦਰਸ਼ਕ ਭਾਰਤ ਸਰਟਿਸ ਐਗਰੀਸਾਇੰਸ ਲਿਮਟਿਡ ਦੁਆਰਾ ਹਿਦੇਕੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਬਹੁਤ ਸਫਲ ਰਿਹਾ।

ਮਾਨਸੂਨ ਨੇ ਕੇਰਲ 'ਚ ਦਿੱਤੀ ਦਸਤਕ

ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮੀ ਮਾਨਸੂਨ ਨੇ ਅਨੁਮਾਨਿਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕਰੀਬ 4 ਦਿਨ ਬਾਅਦ 8 ਜੂਨ ਨੂੰ ਕੇਰਲ 'ਚ ਦਸਤਕ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਰ ਦੀ ਗਰਮੀ ਤੋਂ ਰਾਹਤ ਮਿਲਣ ਦੇ ਆਸਾਰ ਹਨ। ਮਾਨਸੂਨ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲਈ

ਉੱਤਰ ਭਾਰਤ 'ਚ ਇਕ ਹਫਤੇ ਬਾਅਦ ਆਵੇਗਾ

ਹਾਲਾਤ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ। ਮੌਸਮ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਗਲੇ 48 ਘੰਟਿਆਂ ਚ ਮੱਧ ਅਰਬ ਸਾਗਰ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ, ਕਰਨਾਟਕ

ਅਤੇ ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮ, ਮੱਧ ਅਤੇ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਬੰਗਾਲ ਦੀ ਖਾੜੀ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ 'ਚ ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮੀ ਮਾਨਸੂਨ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵੱਧਣ ਲਈ ਹਾਲਾਤ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ। ਮਾਨਸੂਨ ਅਗਲੇ ਹਫਤੇ ਤੱਕ ਉੱਤਰ ਭਾਰਤ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤੀ ਰੁਝੇਵੇਂ ਅਤੇ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ

ਝੋਨਾ : ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਦੀ ਸੋਧੀ ਹੋਈ ਵਿਲੱਖਣ ਤਕਨੀਕ 'ਤਰ-ਵੱਤਰ ਖੇਤ ਵਿਚ ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ' ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਪਾਣੀ 21 ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਅਪਨਾਓ। ਇਸ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਢੁੱਕਵਾਂ ਸਮਾਂ ਜੂਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੰਦਰਵਾੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਜਾਈ ਲਈ 8-10 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਵਰਤੋ। ਸਿੱਧੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਲੱਕੀ ਸੀਡ ਡਰਿੱਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਜੋ ਬਿਜਾਈ ਅਤੇ ਨਦੀਨਨਾਸ਼ਕ ਦਾ ਛਿੜਕਾਅ ਨਾਲੋਂ-ਨਾਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਂ ਬਾਸਮਤੀ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਪੰਜਾਬ ਬਾਸਮਤੀ-7, ਪੰਜਾਬ ਬਾਸਮਤੀ-5, ਪੂਜਾ ਬਾਸਮਤੀ-1637 ਅਤੇ ਪੂਜਾ ਬਾਸਮਤੀ 1718 ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਲਈ ਢੁੱਕਵਾਂ ਹੈ। ਝੋਨੇ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿਸਮ ਪੀ ਆਰ-126 ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਉ। ਬੀਜ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੀਜ ਨੂੰ 3 ਗ੍ਰਾਮ ਸਪਰਿੰਟ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਲੋ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ 10-12 ਮਿਲਿ. ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਸੋਧ ਲਉ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਪਾਣੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹੋ। ਅੱਧ ਮਈ ਵਿਚ ਬੀਜੀ ਗਈ ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਯੂਰੀਆ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਖੁਰਾਕ (26 ਕਿਲੋ/ਏਕੜ) ਪਾਉ ਤਾਂ ਜੋ ਖੇਤ ਵਿਚ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਪਨੀਰੀ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਝੋਨੇ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਵਿਚ ਜੜ੍ਹ ਗੰਡ ਨੀਮਾਟੋਡ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਪਨੀਰੀ ਬੀਜਣ ਤੋਂ 10 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਖੇਤ ਦੀ ਰੋਣੀ ਉਪਰੰਤ ਆਖਰੀ ਵਾਰੀ ਵੇਲੇ 40 ਗ੍ਰਾਮ ਸਰੋਂ ਦੀ ਖਲ ਪ੍ਰਤੀ ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਓ।

ਨਰਮਾ : ਕਪਾਹ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੇ ਫੈਲਾਅ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ, ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਖਾਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੱਟਾਂ ਅਤੇ ਬੇਕਾਰ ਪਈ ਭੂਮੀ ਵਿੱਚੋਂ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦੇ ਬਦਲਵੇਂ ਨਦੀਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੰਘੀ ਬੂਟੀ ਪੀਲੀ ਬੂਟੀ, ਪੁੱਠ ਕੰਡਾ, ਧਤੂਰਾ, ਭੰਗ ਆਦਿ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰੋ। ਨਰਮੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਫਸਲਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੂੰਗੀ ਉੱਪਰ ਚਿੱਟੀ ਮੱਖੀ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਦੇ ਰਹੋ।

ਦਾਲਾਂ : ਇਹ ਸਮਾਂ ਅਰਹਰ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਲਈ ਢੁੱਕਵਾਂ ਹੈ। ਬਿਜਾਈ ਲਈ 6 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਬੀਜ ਵਰਤੋ।

ਮੱਕੀ (ਚਾਚਾ) : ਮੱਕੀ ਦੇ ਗੜ੍ਹਦੇ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ 2-3 ਹਫਤੇ ਬਾਅਦ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਗੜ੍ਹਦੇ ਦਾ ਹਮਲਾ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇ ਤਾਂ ਹਮਲੇ ਵਾਲੇ ਬੂਟੇ ਪੁੱਟ ਕੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਫਸਲ ਨੂੰ ਗੜ੍ਹਦੇ ਦੇ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ 40 ਮਿਲੀਲਿਟਰ ਕੋਰਾਜਨ 18.5 ਐਸ ਸੀ ਦਾ 60-80 ਲਿਟਰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਛਿੜਕੋ।

ਸਬਜ਼ੀਆਂ : ਵੱਧ ਝਾੜ ਲੈਣ ਲਈ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੀ ਤੁੜਾਈ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਤੇ ਕਰਦੇ ਰਹੋ। ਡਿੱਡੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਸੁਹਾਵਰੀ, ਪੰਜਾਬ ਲਾਲੀਮਾ ਅਤੇ ਲੋਬੰਹਿ ਦੀ ਕਾਉ ਪੀਅ 263 ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕੱਦੂ ਜਾਤੀ ਦੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਵਿਚ ਘੀਆ ਕੱਦੂ, ਘੀਆ ਤੋਰੀ, ਕਰੇਲਾ ਅਤੇ ਟੰਡਿ ਦਾ 2 ਕਿਲੋ ਬੀਜ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਅਤੇ ਵੰਗੇ ਦਾ 1 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਮੁਤਾਬਕ ਬੀਜ। ਫੁੱਲ ਰੋਠੀ ਦੀ ਅਰੋਠੀ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

KSA Group PUNJAB
www.ksagrotech.org
sales@ksagrotech.org

ਕਿਸਾਨ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਖੁਸ਼ਹਾਲ

ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਸਟਰਾ-ਰੀਪਰ ਬੁੱਕ ਕਰਵਾਓ

KSA Straw Reaper

Contact No.
+91 92170-70555
+91 92170-71755

ਕੇ. ਐਸ. ਐਗਰੀਕਲਚਰਲ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਪ੍ਰਾ. ਲਿ.
ਰਾਏਕੋਟ ਰੋਡ, ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਸੰਗਰੂਰ, ਪੰਜਾਬ